KÜLTÜR VE SANAT DERGİSİ

kıyı

62

YIL: 6 ● MAYIS 1991 ● 4000 TL.

asya mineure'de trabzon

bu sayıda: ● şevket yücel ● çiğdem sezer ● julien benda (türkçesi: halit çakır) ● engin aşkın ● hughette eyuboğlu ● ahmet özer ● aydın üstüntaş ● gülseren engin ● nuri can ● ibrahim dizman ● abidin dino ● charles texier (çeviri: ali suad - yeni harflere aktaran: ömer kayaoğlu) ● mehmet cemil uğurlu ● mehmet aydın ● nilgün akçay ● yılmaz çongar ● gündoğdu sanımer ● gürhan uçkan ● m. güner demiray ● orhan ilyas ● şükrü bilgiç ● nadir gezer ● ş. avni ölez ● necmettin çakır ● oğuz iyemoğlu (tansel)

KIYI'dan

● Saygıdeğer okurlarımız,

Dergimiz Kıyı'nın, yeni bir yayın yılına başlaması nedeniyle bizlere iyi dileklerini bildiren tüm dostlarımıza teşekkür ediyor; her ay daha güzel bir Kıyı ile sizlere ulaşmanın mutluluğuyla, esenlikler diliyoruz.

● Her ay dergimize ülkemizin dört bir yanından, yurtdışından hayli ürünler gönderiliyor. Bu ürünlerin arasından dergiyi oluşturacakları seçmek, yayına hazırlamak kuşkusuz hayli çaba gerektiren bir durum. Dergimize ürün gönderen sanatçılarımızdan dileğimiz, gönderdikleri ürünlerin basıma hazır bir şekilde olmaları. Bir şiirin, bir yazının yazım yanlışlarıyla gönderilmesi onun yayımlanma olanağını yitirmesi anlamına geliyor. Gönderilecek ürünlerde bu durumun dikkate alınmasını, ürünlerin altının imzalanarak gönderilmesini diliyoruz.

● **Trabzon**'un Kurtuluş günü çerçevesinde düzenlenen çeşitli etkinlikler arasında **Bedri Rahmi Eyuboğlu**'nun eserlerinden oluşan resim ve **'yazma'** sergisi büyük yankılar uyandırdı. Serginin açılışında bulunan ve ürünlerin izleyicilere tanıtılmasında görev alan, **Bedri Rahmi Eyuboğlu**'nun gelini sayın **Hughette Eyuboğlu** ile arkadaşımız **Ahmet Özer**'in yaptığı söyleşiye bu sayımızda yer veriyoruz. **Eren** ve **Bedri Rahmi Eyuboğlu** bu söyleşide okurlarımıza, bir yakınları tarafından özel yanlarıyla sunuluyor.

● Dergimiz 60 ve 61. sayılarında OBKT (Ordu Belediyesi Karadeniz Tiyatrosu)ye ömrünün büyük bir bölümünü severek, coşku duyarak veren tiyatro sanatçısı **Gülçin Üstüntaş**'ın anılarını yayımladı. Bu sayıda, onunla aynı dünyayı paylaşan, tiyatronun nice çilesini çekmiş değerli eşi **Aydın Üstüntaş**'ın anılarına yer veriyoruz. Bu yazılarla yöremizin nice değerlerle soluk aldığını belirtmekten kıvanç duyuyoruz.

● Dergimiz şair ve yazarlarından arkadaşımız **İbrahim Dizman** 22 - 24 Mart tarihleri arasında **Trabzon**'daydı. **Ordu**'da 27 Nisan tarihinde düzenlenecek **Vedat Güler** Şiir Ödülü töreniyle ilgili hazırlıklar dergimiz basıma hazırlanırken sürdürülüyordu. Ödül çerçevesindeki etkinlikleri gelecek bir sayımızda okurlarımıza sunacağız.

● Bir özel şirket tarafından TV için hazırlanan KENT ve İNSAN adlı belgeselin **Trabzon** bölümünün çekimleri yapıldı. **Trabzon** bölümünde okurlarımızın yakından tanıdığı **Arslan Pulathanell**'ye büyük yer verildi. **Pulathanell**'nin evinde yapılan çekimlerde, onun 20 bin cilt tutarındaki kitaplığı tanıtıldı. Kendi dilinden yaşamöyküsü dinlendi, bir müze konumundaki eviyle, geçmişten günümüze önemli birer belge oluşturan eski **Trabzon** fotoğrafları çekimlere kaynak oluşturdu.

Amasya, Ordu, Giresun, Trabzon ve **Rize** illerinde kentlerin eski dokusu ile o günkü insanların yaşamı, günümüzde bu yapının aldığı biçimle bugünün insanı arasındaki ayrımı belgesel olarak saptamayı amaçlayan programın büyük ilgi toplayacağına inanıyoruz.

● Dergimizin basımında ilk sayıdan bu yana büyük hizmetleri bulunan arkadaşımız **Halil İ. Kalaycı**, bir başka kuruluşta işe başlaması nedeniyle bu görevinden ayrıldı. Dergilerin mutfağında görev yaparak okurlara büyük özverilerle böylesine güzelim yayınları sunan bu kişilerin saygıdeğer emekleri asla unutulamaz. Yazıları dizenler olmasa yazarın okura ulaşması kuşkusuz olanaksızdır. Bu nedenle sözkonusu kişilerin emeğini bir kez daha kutluyor, arkadaşımız **Kalaycı**'ya yeni işinde başarılar diliyor, teşekkür ediyoruz.

● Dergimizin bu sayısında, ilimiz Cumhuriyet Ortaokulu son sınıf öğrencisi **Nilgün Akçay**'ın bir yazısına yer veriyoruz. **Nilgün Akçay** 14 yaşında. Verilen bir konuda hayli özgün yazılar yazabilme yeteneğine sahip. Onun seçtiğimiz bir yazısını yayımlamakla onun gibilere bu alanda yol açtığımıza inanıyoruz.

● **Samsun**'da 12 aydan beri düzenli olarak yayımlanan KUZEYSU adlı aylık Kültür ve Sanat Dergisinin öncülüğünde gerçekleştirilen I. Öykü yarışması sonuçlandı.

Rumuzla katılmanın önkoşul olduğu yarışmada, 1.lik ödülü, yeterli oyun çıkmaması nedeniyle verilmedi. 2.liğe **Hayati Azım**'in, 3. lüğe de dergimiz yazar ve şairlerinden arkadaşımız **Ahmet Özer**'in öyküsü değer bulundu.

Yarışmada I. Mansiyon **Erhan Tığlı**'ya, II. Mansiyon da **Fatma Ergin**'e verildi. Derece alan sanatçıları, başarılarından dolayı kutluyoruz.

● KUZEYSU Nisan 1991 tarihli 12. sayısıyla birinci yayın yılını doldurdu. Düzenli olarak yayımı sürdüren dergiye, ikinci yayın yılında başarılar diliyor; yayımına emeği geçenleri kutluyor, bir kez daha yazışma adresini veriyoruz: **Kökten Kitabevi, Karadeniz Mah. Lise Cad. No.: 20 / 55060 - SAMSUN**

● Yazın dünyamıza yapyeni bir dergi katıldı: DAMAR. Sahip ve Genel Yayın Yönetmenliğini **Özgen Seçkin**'in yaptığı derginin Sorumlu Yazı İşleri Müdürlüğünü **İzzettin Kılıçlı** yürütüyor. İlk sayısı nisan ayında okurla buluşan **Damar**, kapak dışında 32 sayfadan oluşuyor.

● Haziran sayımızda buluşmak dileğiyle, başarılar, esenlikler, güzellikler...

Kurucusu: **Ahmet Selim TEYMUR**

Sahibi: Kuzey Gazetecilik Matbaacılık ve Ambalaj San. A.Ş. Adına
M. Naci ÖZKAN

Yazı İşleri Yönetmeni : **Gündoğdu SANIMER**
Müessese Müdürü : **Melih S. ERTÜZÜN**
Dizgi - Sayfa Düzeni : **İsmail FANDAKLI**
Film - Montaj : **Ahmet ÖZKAN**
Kapak Düzeni : **M. Reşat SÜMERKAN**
Kapak Fotoğrafı : **Mehmet AŞÇIDIRLAR**

Baskı: **sakarya matbaacılık** Kunduracılar Cad. No.: 42 / D
Tel.: (03) 11 72 32 - 11 91 59 Fax: (03) 11 91 59 61200 - TRABZON

Abone Koşulları : **Yıllık: 40.000 TL.**
Yurtdışı Abone : **40 DM**
Yazışma Adresi : **P.K. 183 - TRABZON**
Ederi : **4000 TL. (KDV Dahil)**
Aylık Dergi

Abone ederinin, Gündoğdu SANIMER adına 731607 numaralı postaçeki hesabına yatırıldıktan sonra, dergi adresine bilgi verilmesi rica olunur.

Gönderilen ürünlerin daktiloyla yazılması rica olunur.
Ürünler yayınlansın, yayımlanmasın geri verilmez.
(P.K. 183) Kod No.: 61001 - TRABZON

insanın başı sevdalı olmalı

● Şevket YÜCEL

Yıllar önce doksanlık bir kadınla oturup söyleşmiştik. Onun şu sözünü hiç unutamam: "Oğul, oğul; genç kalmak, sağlıklı yaşayabilmek için insanın başı sevdalı olmalı." demişti. Boşluğa düştüğüm anlarda hep o kadının bu özlü sözleri geliverir usuma. O anda birden içim aydınlanır, bezginlikten kurtarmaya başlarım kendimi.

Sevgi üstüne nice sözler söylenmiş, nice sanat yapıtları oluşmuştur. Gerçek bu da olsa, en eksik yerlerimizden birinin sevgi boşluğundan kaynaklandığını biliriz. Biliriz ya, gelin görün ki bilmek de yetmiyor; öncelikle uygulamak gerekiyor onu. İnsanı insan yapan böyle bir zenginliğin hem kişide olması hem de onu başkalarına sunması kadar güzel olan ne vardır?

Sevgi, bir bakıma güneşin dünyaya vuruşu gibidir. Böyle bir güneş, öncelikle ışıtır, ısıtır ve de doğurtur. İnsanoğlu ancak bir sevgi gücüyle dünyaya anlam katabilir. Oysa böyle bir sevginin paylaşımı da gerekmektedir. Yaşamımızın çoğu kesimlerinde hep bu güzelliği aramışızdır. Onu bulunca yüzümüz gülümsemeli olmuş, sesimiz beyazlaşmıştır. Öyle bir sevgiyle karşılaştığımızda bulanıklığımız kalkmıştır ortadan.

Sevgi, salt insanı değil, doğayı da kucakladığında geniş yönlü bir bütünlüğe erişiyor. Gerçek olan da bu. İnsan denen varlık, sevgi bağına girdikçe hem yaşayacak hem yaşatacaktır. Var oluşumuz buradadır. Yoksa yokuz. Böyle bir yoklukta var olduğumuzu saymamız neye yarar? İş böyle olunca da sıkıntılar ve mutsuzluklar alıp gitmez mi başını? Yaşam, yaşam olmaktan çıkmaz mı? İnsanlar, bilim ve teknik yönden ne kadar ilerlemiş olurlarsa olsunlar, sevgi bir kez elden gitti mi gerisi boş. Bu nedenle bütün gelişmelerin kökeninde önce sevgi ve barış olması gerekir.

Zaman zaman bir düşüncedir sarar beni. Gittikçe bir sevgi aşınmasına uğramamız sıkar beni. Bakıyorum da gülüşlerimiz silinmiş dudaklarımızdan. Katı bencil yerlerimiz çoğalmış. İnceliklere, güzelliklere değer verenler ne kadar az. Dostluklar susuz kalmış. Yalnızlıkların, anlamsızlıkların çemberleri genişlemiş. Bir yerde paraya dönük sayrılıklar, bir yerde saymakla bitmeyen çelişkiler... Bunları görmek, bunlarla iç içe yaşamak yoruyor insanı. En çok da düşünenler, duyanlar rahatsız oluyorlar bu yönden. Bilisizler ve bilinçsizler için her şey doğal. İnsanın özleşmesinde etkili olan sanata ilgi duyanlar azınlıkta. Okuyanlar, düşünenler yok denecek kadar. Bunları demekle kötümserliğe mi sürükleniyorum? Hayır, hayır... Göz görüyor, kulak duyuyor, neylersin yaşanan acıklı bir olaydır bu. Yaşamak buysa hiç tadı yok doğrusu. üstelik, bu çirkinliklerin sürüp gitmesine ne dersiniz? Yılların geçiminde daha güzel şeyler görmek varken böyle bir görünümle karşılaşmak ne kadar zor. Bir yerde çocuklarımızla, gençlerimizin sevgiyle, düşünceyle beslenme ortamından yoksun kaldıklarını görüyoruz. Daha o yaşlarda sevgisizlikten solgun düşmüşler. Yüreğe sevgi, kafaya düşünce ileten ne var ki ortada? Toprak işlenmemiş, gübrelenmemiş, sulanmamışsa tarlanın suçu ne?

İnsan için ölüm bir keredir; ama yaşarken her gün ölmek zor. Yanlışlıklar içinde şaşırıp

Değerli halk ozanı Pir Sultan Abdal, birsevgi ustasıdır; ancak sevgisizliği gördüğünde yalnızdır. Şu dörtlük deyişleriyle bu yalnızlığı ne güzel yansıtıyor: "Şu yalan dünyaya geldim giderim / gönül senden özge yar bulamadım / Yaralandım alkanlara bulandım / Elimin kanını yur bulamadım"

Sevginin boyutları ne kadar geniş. Bir yerde insana, bir yerde doğaya dönük sevgiler... Karacaoğlan'ın doğaya dönük sevgisindeki şu dörtlüğüne bir bakalım: "Yürü behey Bulgar Dağı / Senden yüce dağ olma mı / Sen yaylanın güzelisin / Yanakların ağ olma mı" Bir de Yunus'un sevgiden aşka dönüşen şu deyişi ne hoştur: "İşitin ey yarenler / aşk bir güneşe benzer / Aşkı olmayan gönül / Bir kara taşa benzer"

güncesi tutulmamış aydınlık

Çiğdem SEZER

Günlerin yılgısı mı
Son külünü savuran sevişmelerin
Adanmış bir ömrü çizerken ateşböcekleri

Yorgun çarpıntılarla soluklanır bedenin
Kentin karamsar bulutları
Koşaradım üzerimize

Tılsımını yitirmiş sözcükler dilinde
Gecikmiş şarkının uğultusuyla yanıyor orman
Uzaklarda
Tuz ve iyot kokusu
Arabesk çığlığı dalgaların
Günbatımından arda kalan

Hangi sularda yitirdi yolunu
Güncesi tutulmamış aydınlık
Yüzünü gurbete dönmüş su perisi
Gözlerinde yarım kalmış ebrular

kalıyoruz. Öyle garip bir olgu ki kişiler kişilerden uzak. Üstelik, o kişiler kendilerine yakın olurken, kendilerinden de uzaklaşmış olmuyorlar mı? Ortada petek var, bal yok; çiçek var, su yok; kitap var, okuyan yok. Birbirimize olan yabancılığımız artarak gidiyor böylece. Sıcaklık yerine soğukluğu, içtenlik yerine içtensizliği yaşıyoruz. Sevgi kuşlarının kanatlarını kırıyorlar. Sevgi güneşinin ışıkları meyillendikçe insan ilişkilerinin karlı, bulu, poyrazlı günlere döndüğü görülüyor. Sanırım en kötüsü de bu. Isınmak yerine üşümek, beyazlaşmak yerine kararmak değil midir insanı çökerten? Unutmadan söyleyeyim; zaman zaman karşılaştığım insanların içlerinde kanatlanan bir beyaz kuştu aradığım. Oysa bulamıyordum ben onu. Anlamsızlıklar, kabalıklar ne kadar çoktu.

Bir gün yolda giderken rastladığım bir gezici satıcı beni görünce arabadan aldığı bir elmayı eliyle yukarıya kaldırarak: "Bire canını sevdiğim dost, al şu elmayı, ye. Ye de yüzlerimiz elma gibi gülsün. Günlerimiz de elmaya dönsün!" demişti. Bu sözü duyunca düşündüm. Demek ki şu insanlar arasında biri özünden geleni sunuyor, öbürü sunmak şurada dursun, var olanı da körletiyor. O zaman kendi kendime: "İşte aradığım beyaz kuş, bu adamda" dedim. Nasıl da sevinmiştim. Evet, yaşadığımız günlerde bir beyaz kuşu bulmak gerekiyor. Eğer o kuşu bulamıyorsak geçen dakikalar boşa gidiyor demektir. İşte insanı eskiten, bunalımlara sürükleyen bu boşluktur. Öyleyse sevelim, sevsinler. Kucaklaşalım, kucaklaşsınlar. Günler, güne benzesin böylece.

Sevgi yoksa, sevda yoksa, siz de yoksunuz. Her yanınız altın olsa yoksunuz. Yoksulluğun en kötüsü bu değil mi?Yüreğimiz sevgi nakışını dokumadı mı kendimizden de başkalarından da uzaklaşıyoruz demektir. Sevgiyle güçlüyüz. Sevgiyle özverili, sevgiyle mutluyuz. Tüm iyilikler, tüm güzellikler sevgide. Öyleyse, o yaşlı kadının sözünü bir kez daha anımsayalım: "Oğul, oğul, bal oğul, genç kalmak, sağlıklı yaşayabilmek için insanın başı sevdalı olmalı." O yaşlı kadın doğru söylüyordu. Baş, sevdalı olmadıkça neye yarardı ki insan? Öyle ya, sevdadır yaşamın çiçeği, sevdadır. Sevdadan uzaklaştığımız gün kendimizden de uzaklaşmaz mıyız?●

aydınların hayınlığı(1)

● **Julien BENDA** Türkçesi: **Halit ÇAKIR**

İster kentsoylu olsun ister proleter, krallara, rahiplere,siyasal önderlere ve yığın içinde yer alan bütün insanlara "yalın adam" diyorum. Bunların bellibaşlı işlevi özdeksel ilgilerin ardına düşmek ve giderek yalnızca ve dizgesel olarak daha çok gerçekçi olmaktır.

Geçen yüzyılın ikinci yarısına değin bunlarla yanyana yaşayan seçkin bir insan topluluğu var ki, bir ölçüde birincileri dizginlemiştir. "Aydınlar" diye adlandırdığım bu kişiler temelde pratik amaçların ardına düşmemişler; sanatla, bilimle uğraşmaktan ve fizikötesi kuramsal düşüncelerden, kısaca özdeksel olmayan kazanımlardan tat almışlardır. Gerçekten, iki bin yıldan daha uzun bir zamandır, tarih boyunca filozofların, yazın erlerinin, sanatçıların, din adamlarının ve bilginlerin, yaşamları ve etkinlikleri ile, yığınların gerçekçiliğine taban tabana zıt düştükleri görülür.

"Aydınlar" siyasal coşkulara iki yönden karşıttılar. Ya Leonardo da Vinci, Malebranche ve Goethe gibi, tümüyle ilgisiz bir zihin etkinliği örneği vererek ve bu biçim varoluşun üstün değerine bir inanç yaratarak, bu coşkulara aldırış etmemişler; ya da Erasmus, Kant ve Renan gibi, insan bencilliğinin uyuşmazlığına bakıp, insanlık ya da türe adına, bu coşkulara dolaysız karşıt ve üstün bir soyut ilkenin benimsenmesini öğütlemişlerdir. Her ne kadar bu "aydınlar" kişisel bencilliklere egemen olacak güçte modern devleti kurdularsa da, etkinlikleri temelde kuramsal olduğundan, yalın adamların bütün tarihi kin ve kıyım gürültüleri ile doldurmalarını engelleyememişlerdir.

19. yy.ın sonunda köklü bir değişiklik ortaya çıktı. "Aydınlar" siyasal coşku oyunları oynamaya başladılar. Halkın gerçekçiliğinin dizginlerini ellerinde tutanlar bu kez onu kışkırtıyorlardı. İnsanlığın tinsel davranışındaki bu sarsıntı birkaç yoldan ilerledi.

İlkin, "aydınlar" siyasal coşkulara kapıldılar. Bugün bütün Avrupa'da sanatçıların ve yazın erlerinin büyük çoğunluğunun, azımsanmayacak kadar çok bilgin, filozof ve rahibin ırklar arasında ve siyasal bozuşmalardaki kin korosunda yerlerini almış bulunduğunu hiç kimse yadsıyamaz. Daha da az saklanabilecek bir gerçek de bunların ulusal coşkuyu benimsedikleridir. Kuşkusuz, Dante, Petrarch, d'aubigné gibi adlar, kimi "aydınlar"ın bu coşkuya canla başla dalmaları için çağımıza gelmeyi beklemediklerini göstermeye yeter. Ama bunlar bütün içinde, özellikle büyükler arasında ayrıklı (istisnai) sayılabilir. Hele Thomas Aquinas, Bacon, Galilei, Rabelais, Montaigne, Descartes, Racine, Pascal, Leibniz, Kepler, Newton ve dahası Voltaire ve Montesquieu adlarını anarsam, günümüze kadar düşünürlerin, ya da namuslu kişilerin siyasal coşkulara yabancı kaldıklarını,sanıyorum yineleyebilirim. Bunlar, Goethe ile birlikte "Politikayı diplomatlara ve askerlere bırakalım." diyenlerdir. Voltaire gibiler eğer bu coşkuyu gözününde tutmuşlarsa, onu benimsememişler, ona karşı eleştirel bir tutum takınmışlardır.

Platon'un, filozofların devlet işleri ile ilgilenmesi için zincire vurulmalarının zorunlu olduğunu söylediğinden bu yana uzun zaman geçti. Treitschke, Ostwald, Barrès, Lemaître, Péguy, d'Annunzio ve Kipling'e bakarak, bugün "aydınların" siyasal coşkunun içine gömüldüğünü söyleyebiliriz. Bunlar, Floransa'nın başına gelenlere aldırış etmeyen Leonardo da Vinci'ye utanç suçlamaları yağdıran Michaelangelo'nun yanında, "Güzelliğin incelenmesi yüreğimin bütününü doldurur." diyen **Son Akşam Yemeği** ustasının karşısında yer almışlardır.

Fénelon ve Massillon XIV. Louis'nin kimi savaşlarına karşı nasıl direndi? Voltaire Palatinato'ın(2) yıkılmasını nasıl suçladı? Renan, Napolyon'un şiddet eylemlerine nasıl karşı çıktı.

kanada günlüğü'nden

türkçe

Engin Aşkın

Yücelir bilinci özgür Türkçenin
Işır gerçeği en yalın yazılarda
İndirir katına bizi nedenlerin
Kurtulmak o, yaşamak o, anlatır sızılarda

Onunla eğilmek ardına kuralların
Yetmek dağdan - taşa, yetmek geleceğe
Aklın eylemle kurduğu yapıtların
Özünde saldırır anlamı geceye

Öpülesi ağızlarda kurar gizli köprüsünü
Yenesiye savaşın her yönünde vuruşkan
Kimi şiirini yazar, kimi yaşar öyküsünü
Bir çift mavi gözdür o, Anıt - Kabir'den bakan

Bütün bunlarla birlikte Buckle'ın(3), İngiltere'nin Fransız Devrimine karşı hoşgörüsüzlüğünü ve zamanımızda Nictzsche'nin, Almanların Fransa'ya karşı yabanıllığını nasıl kınadığını unutmadık.

Öte yandan, zamanımızda birtakım düşünürlerin yurtseverlikleri üzerinde hiçbir denetim istemediklerini, kinini (Barres gibi) ülkemiz yanlış da yapsa, doğru olduğunu" düşünmemiz gerektiğini, yurttaşlardan, kendi ülkeleri ile ilgili olarak, düşünce özgürlüğü, ya da en azından söz özgürlüğü taşıyanları "ulus hayını" diye çağırmayı ileri sürdüğünü; Fransa'da II. Dünya Savaşı sırasında, kendi ülkesinin tarihi üzerine yargı özgürlüğü kullandı diye, birçok düşünürün Renan'a nasıl saldırdığını da unutmadık.

1914 Ekiminde Belçika'nın işgali üzerine bir Alman öğretmen "Özür dileyeceğimiz herhangi bir şey yok." demişti. Kendi ülkeleri benzer bir şey yapsa, Fransa'da Barres, İtalya'da d'Annunzio; kendi halkı Boers'lere saldırdığında takındığı umursamazlıktan biçersek, İngiltere'de Kipling; yurttaşları Cuba adasını aldıklarında aldırış etmeyen, Amerika'da William James de bu öğretmen gibi konuşurdu.

Bu tür yurtseverliğin ulusları güçlendireceğini, Fénelon ya da Renan'ın önerdiği yurtseverliğin imparatorluklara güvence olamayacağını kabul ediyorum. Geriye, "aydınların" işlevinin imparatorlukların güvencesini sağlamak olup olmadığı sorusu kalıyor.

Söyleyeceğim tek şey, bu tür aşırı sofuluğa kendilerini kaptıran "aydınların" ödevlerini yerine getirmedikleridir. Denebilir ki, bugünkü "aydınların" yurtseverlik sofuluğuna kapılmalarının yolunu Alman "aydınları" açtı. Lessing, Schlegel, Fichte, "alman olan her şeye" yürekten tapmayı ve Alman olmayan her şeyi horlamayı öğütlerken, Fransız "aydınları" yabancı ekinlere en olgun bir türe ile yaklaştılar. Bu noktada romantiklerin kozmopolitliğini anımsatmak yerinde olur. Ulusalcı aydın temelde bir Alman bulgusudur.

Sokrates'den bu yana bütün düşünürlerin kolaylıkla benimseyeceği, Renan'ın şu sözlerini alıyorum: "Kişi ne kendi diline aittir, ne de uyruğuna. Özgür ve aktöresel biri olduğu için yalnız kendine aittir." Kafadarlarının alkışları arasında Barrès, buna şöyle karşı çıkıyor: "Aktöresel olmak birinin kendi uyruğundan kopmak istediği anlamına gelmez."

Çağımıza kadar insanlar, politika ile aktöre arasındaki ilişkilere değgin iki tür öğreti sunulmuştur. Birincisi Platon'undur ve "Aktöre politikayı belirler," der. İkincisi Machiavelli'nindir; ona göre "Politikanın aktöre ile bir ilgisi yoktur." Bugün bunlara bir üçüncüsü eklendi. M. Maurras şöyle diyor: "Politika aktöreyi belirler.."

Bir takım "aydınlar" etkenliklerini siyasal coşkuların doğrultusunda kullanmışlardır. Bunlar ozanlar, romancılar, oyunyazarlar ve sanatçılardır. Yapıtlarında coşkuya, içten gelen coşkuya yer vermeleri hoş görülebilir. Kimi aydınlar, işlevlerinden ötürü, yalın adam üzerinde derin etkiler bırakırlar. Bunlar tarihçilerdir. Tarihçinin, parti ya da ulusal coşku hizmetine kendini verişini görmek için, insanlığın çağımızı beklemediği doğrudur. Ama son yarım yüzyıldır Alman tarihçilerin de, son yirmi yıldır Fransız Monarşistlerinde olduğu kadar, bu denli sımsıkı bilinç ve yöntemle yapıldığı daha önce görülmemiştir.

"Gerçek Alman tarihçisi," diyor bir Alman büyüğü "özellikle Almanya'nın büyüklüğünü gösteren gerçekleri anlatmalıdır." Treischke "tarihsel duyguya zıt düşen kansız nesnellik"ten yoksun olduğu için övünüyordu. Bir başkası da (Guisebrecht) bilimin sınırları aşmaması, Alman olması gerektiğini savunuyordu.

Bizim Monarşistler ise bunlardan hiç de geri kalmamıştır. Treitschke ve onun Fransız benzerleri tarihçi değildir; bunlar, utkusunu istedikleri bir davayı desteklemek için tarihi kullanan politikacılardır. Onların doğal efendileri ise, Louis XIV ya da Fransa tarihinin, kendi imparatorluk dönemini kollayacak biçimde yazılması konusunda önlem alsın diye, polis müdürüne buyruk veren Napolyon'du.●

---

1) Yazarın La Trahison des Clercs adlı yapıtından alınmıştır. (çev.)
2) Roma İmparatorluğu'nun Palatine kontlarınca yönetilen güneybatı Almanya'da iki bölgeden biri.
3) Buckle, H.T. (1821 - 62): İngiliz tarihçi.

anadolu'da ilk kez açılan, bedri rahmi eyuboğlu resim sergisi ve "yazma"lar üzerine,

hughette eyuboğlu'yla söyleşi

● Söyleşen: **Ahmet ÖZER**

- Efendim Trabzon'u nasıl buldunuz? İlk kez geldiğiniz, Bedri Rahmi'nin memleketi olan bu kentle ilgili görüşlerinizi alalım.

- Önce sıcak bir karşılama oldu. Deniz kenarında, su kenarındaki bütün kentlerde bir güzellik vardır. Lyon, Paris, Londra, Lizbon gibi, Trabzon da deniz kenarında bir kent. Son derece enteresan bir jeografik yapısı var. Tepeler ilginç. Evlerin de mimarisi enteresan. Çok, çok eski evler var. Tabiat güzel, bahar ve yazı tahminime göre şahane olur.

- Trabzon'u görmeden, Trabzon'la ilgili çok şeyler öğrenmişsinizdir sanırım. Trabzon'un size anlatılan ya da anlatıldığında aklınızda kalan ilginç yönleri neler olmuştur? Trabzon imajı sizde ne uyandırmıştır?

- Trabzon imajı, Karadeniz yöresinin insanı hareketli ve cin gibi. Türkiye'nin diğer insanlarıyla karşılaştırıldığında bu ayrım belirgin bir biçimde görülüyor. Anadolu insanı daha yavaş, daha rahat. Hele de folklorda...

- Sanat adına neler duydunuz?

- Trabzon'a Adadolu sergisi olarak ilk kez resim sergisi getirdik. Yazma sergileri daha önce çeşitli kentlere götürülmüştü. Mersin, Adana, Antalya gibi. Resim sergisi Trabzon'da ilk kez açılıyor. Anadolu'da resim sergisi açmak çok zor. Öncelikle galeri sorunu var. Taşıma işi var. Resim götürmek çok zor. Satışı pek düşünmemek gerekiyor. Resim pahalı bir olay. "Yazma" sergisinin açılışında gördüğüm şu oldu: Trabzon'da resim seyircisi bilinçli. Bedri Rahmi'yi tanıyor. Sadece yazar olarak değil ressam olarak da biliyor. Anadolu'da Bedri Bey, daha çok yazar, şair olarak bilinir. Ressam olarak az bilinir. Trabzon, yavaş yavaş Bedri Rahmi'ye sahip çıkıyor. Biz de onu bekliyorduk.

- Bunda kuşkusuz, Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun Trabzonlu olmasının etkisi var değil mi?

- Doğru.

- Aileden biri olarak, hayli zamandır bu aile ile iç içesiniz. Şunu sonrak istiyorum: Trabzon, özellikle de Karadeniz, Bedri Rahmi'nin eserlerine ne denli yansımıştır. Neler diyebilirsiniz?

- Bedri Rahmi o kadar çok Karadeniz motifleri çizdi ki... Horon, erkek kıyafetleri, bacak hareketleri... eserlerinde yüzde elli kendi yöresinden motifler vardır. Baltabaş kemençesi, horon motifi... Hepsi burda değil, ancak evimizde yöre ile ilgili yüzlerce

motif var.Balık konusunu Bedri Bey ömür boyu işledi. Deniz kızı... Bedri Bey, balığı çok severdi. Avrupa'ya Amerika'ya giderken bavullarının üzerine balık resmi çizerdi.

- Sanatçıyı besleyen kaynaklarda, onun yetişme ortamı önde gelir diyebilir miyiz? Tüm sanatçılarda bu durum gözlenebilir mi?

- Bedri Bey'i ben hep yediveren güle benzetiyorum. 40 yılı aşkın bir öğretmenliği var. Edebiyatçı, ressam, öğretmen tarafı var. Bedri Bey'i evde çok iyi tanıdım. Öğrencilerini yetiştirirken şuna dikkat etti: Herkes Avrupa'ya bakarken, ona gelen öğrencilere "siz geçmişten gelen uygarlığınızı ele alın. Resimlerinizde temel olarak o ögelere yer verin, bu çok önemli" derdi.

- Sanatçının yerel ve ulusal olması ordan evrensele varmasının gerekliliği üzerinde duruyordu sanıyorum.

- Bedri Rahmi türkü söyler, halkişleri sever, kilim üzerine muazzam bir coşkunluk duyardı. Okur yazar olmayanların da kilimdeki ustalığının belirgin olduğunu anlatırdı. Her zaman kendi memleketinden gelen motifleri resmine katmak isterdi.

- Sanat ile zanaat arasında nerdeyse bir ayrım görmüyor. Bu iki çabanın bir yerde kesiştiğini belirtiyordu.

- O konuda 50'lerde Paris'te gezdiği bir müze, onu alt üst etti. Orda Afrika sanatını gördü, tanıştı. Bir konuyu yakaladı: Güzel ve faydalı. Orda her gün kullandığı eşyasında, yaşadığı gerçeği sanatın faydalı olması yargısıyla bütünleştirdi. Daha sonra "yazma"ya yöneldi. Değişiklikler getirdi. Yazma için yapılan motiflerin sadeleşmesi ordan başladı. Kendi halk sanatlarına, bir ressam olarak bir faydam olabilir mi bir katkım olabilir mi? Bu sanatların ufuklarını geliştirebilir miyim? diye düşündü. Bir o düşündü diyebilirim. Öğrencilerine ilk yıllarda "yazma", "basma" zorunluluğu getirdi. Bu çabayı teşvik etmek için, yılbaşı kartı ve yazma sergisi açardı. Ordan kazanılan para ile yoksul öğrencilere resim malzemeleri alırdı. Malzemeler alınıp atelyeye konur, dileyen ordan alıp yararlanırdı.

- İnsan olarak, kişi olarak, kişiliği ve kimliği üzerine neler söylemek istersiniz? Bir sanatçı olarak yakından tanıdığınız bir kişi olan Bedri Rahmi için neler söylersiniz?

- Bedri Bey çok coşkulu bir kişiydi. Çok kuvvetli bir şahsiyetti. Bir oda girdiği zaman, oraya yavaş yavaş yayılır, radyasyon yayardı. Dili müthiş kullanırdı. Şairdi. Çok güzel, renkli bir anlatımı vardı. Tipi de ilgi çekiciydi. Kıvır kıvır saçlar, büyükçe bir burun, şimşek gibi gözler... Ses tonu da etkileyiciydi. Şiirleri çok güzeldir. Kendisi çok neşeli bir kişiydi.

- Çalışırken bir gerilim içinde miyd? Sanatçılar üretirken hep gerilim içnde bir başka kimliğe bürünürler, bir yerde ikili bir kişilik durumu. Bedri Rahmi nasıl çalışırdı?

- Bedri Bey hep çalışırdı. Disiplinli bir kişiydi. Ya resim yapar, ya yazı yazardı. Temposu çok hızlıydı. O kadar şeyi nasıl yaptı diye şaşıyoruz. Birçok musluk bir arada akardı onda.

- Mavi yolculukları nasıl yorumluyorsunuz? Temeli nereye dayanıyordu. Ya da yolculuklar neler getirdi?

- Mavi yolculukları ilk kez Balıkçı tasarladı. Sabahattin Eyuboğlu, Bedri Bey katıldı. Bedri Bey bu yolculuğa üç kez katıldı. İlk 1947'de gerçekleştirilmiştir. Halikarnas Balıkçısı'nın Sabahattin Eyuboğlu'nun teorisinde, uygarlıkların temelinde Anadolu gerçeğinin yatışı söz konusuydu. Anadolu'ya sahip çıkma düşüncesi önde geliyordu. Genellikle 1071'den sonraki birikimlere sahip çıkılıyor. Oysa ondan öncesinde de önemli bir birikim var. Ona kim sahip çıkacaktı. Bunları öğrenelim, sahip çıkalım dediler. Sonradan Mavi Yolculuk hayli yozlaştırıldı. Herkes bir şeyleri aşmak için bu yolculuğa çıktı. O zamanlar harabeler dolaşılıyor, bilgilenme oluyordu. Tartışmalar oluyor, yazılar yazılıyor, resimler ser-

gileniyordu. Bir kültürel olay, bir coşku kaynaşımıydı. O güzellikler karşısında pasif kalınamazdı. Hatta Sabahattin Eyuboğlu 1971'de tutuklandığında, cezaevinden haber göndererek bu yolculuğun kesintiye uğramamasını istemişti. Eşim Mehmet Eyuboğlu o yıl bu yolculuğu düzenlemişti.

- Bedri Rahmi, resim alanındaki çalışmalarından "yazma" çalışmalarına bir kol atıyor. Buraya nasıl yöneldi? Bu çalışmalar, önceki çalışmaları yanında neyi anlatıyor?

- Bedri Rahmi'nin yediveren bir gül olduğunu belirtmiştim. O resim yaptı, mozaik yaptı, yazma yaptı, seramik yaptı, müral yaptı, heykel yaptı. Her şeyi denedi. Picasso'yu andırıyor bu noktada. Malzeme denemesi ve ifade etme denemesi. Örneğin şöyle diyordu: Niye benim motiflerim bir perdede olmasın. Motiflerine güveniyordu ve evrensel olduğunu düşünüyordu. Resim olayı pahalı bir olay. Siz yazarsınız, resim almak isterseniz, 5 - 10 milyon vermek durumundasınız. Ama kumaş üzerine bir motifle ulaşan bir perde daha ucuza geliyor. Burda amaç sanatı yaygınlaştırmaktır.

- Evlere, iş yerlerine, her yere girecek resim...

- Sanatı kalenderleştirme. Bu bir snobizm sorunu değil. Resimde bir ressamın renklerini çözebilmemiz çoğu kez imkânsızdır, ancak motifle bu daha anlaşılır kılınıyor. İşin gerçeği Bedri Bey. denemeciydi. O hep "benim motif heykel olur mu, tabakta olur mu?" diye düşünürdü.

- Kendisinden önce bu işi deneyenler oldu mu Türkiye'de?

- Türkiye'de onun kadar araştıran oldumu bilmiyorum. Belki bir yerlerde gizli kalmış olabilir.

- Bu eserler hep İstanbul'da mı halka sunuldu?

- İstanbul'da, Ankara'da...

- Eleştirenler oldu mu?Resimden fire veriliyor, alta düşülüyor türünden eleştirenler oldu mu?

- Acaba Türkiye'de bu düzeyde eleştiri yapacak eleştirmenler var mıdır? Bir zamanlar çok iyi eleştirmenler vardı. Tanpınar gibi. Avrupa'ya bakıyoruz. Picasso Avrupa'da dar çerçeveyi yıktı, her şeyi yaptı. Bir örnek oluşturdu. Hatta Nice yakınlarında bir Picasso müzesi var, orayı gezerken, kendimi, kendi evimde hissettim. Tabak, çatal üzerine, taş üzerine o da resim yaptı. Heykel yaptı. Bir benzerlik söz konusu...

- Türk sanatçısının ürettikleriyle, Batı sanatçısının ürettikleri yan yana getirildiği zaman, benzerlik ve ayrılıklar üzerine Bedri Rahmi nasıl düşünüyordu?

- Çok ortak noktalar görüyordu. 1961'de bir bursla Amerika'ya gitti, orayı gezdi.Bir galeriye gitti. Orda Mark Tobe'nin çalışmalarını gördü. Onunla burun buruna geldi. Meğer aynı çalışmaları birbirinden habersiz yapıyorlarmış. Aralarında hiç fark yoktu. Bu duruma çok şaşırdılar.

- Kimi zaman bizler de şiir alanında buna benzer durumlar yaşarız.Efendim bu noktada şunu sormak istiyorum: Siz Bedri Rahmi'nin resmini nasıl değerlendiriyorsunuz? Bütün gördüğünüz tablolar, gezdiğiniz galeriler, karşılaştığınız ressamların ürünleri arasında onun ürünlerinin yeri neresidir? O resme neler getirmiştir sizce?

- Bu sorunuzu bir yakını olarak cevaplamam çok zor. Şöyle diyebilirim: Bedri Bey'in motifleri ifade bakımından özgün bir biçimdedir. Bir kemençeciyi, bir Türk anasını, bir Türk gelinini bütün tadı ile sunuyor; bütün özellikleriyle sunuyor.

- Eren Hanım'a etkileri nelerdir, ondan hangi noktalarda ayrılmıştır?

- Eren Hanım çok büyük ressam.

- Albümüne bakarken, Anadolu'da bir çeşme başında köy kızının arka mekânı her ne kadar Anadolu kokuşlu olsa da kızın yüzünde az - çok Romanya kırlarının rüzgârı esiyor, siz ne dersiniz?

- Eren Hanım bir portre ustasıydı. Bence, onca çizdiği köylüde bir estetik tat vardı. Anadolu'yu gezerken "İşte bu görünüm, Eren Hanım'ın resimlerinden çıkıyor" diyordum.

- Eren HAnım'ın figürlerinin, sizin karşınıza çıkan görünümünde 26 yaşına değin yaşadığı ülkesinin birikimi olacaktı kuşkusuz...

- Eren Hanım'ın Türk resmine katkısı oldu. Renk anlayışı getirdi. Ressam değilim ama, birçok tartışmalarda birçok kişi onu ifade etti ve tahmin ediyorum Bedri Bey'in üzerine de etkisi olmuştur.

- Bedri Rahmi'nin onun üzerine ne gibi etkileri olmuştur?

- Pek zannetmiyorum. Eren Hanım Bedri Bey'den etkilenmemiştir. Bedri Bey, "Eren anadan doğma ressam,ben sonradan olma ressamım" derdi. İkisini çalışırken izledim. Eren Hanım yapacağı çalışmayı kafasında yoğurur, oturup döktürürdü. Bedri Bey resim yaparken çalışır, çalışır, siler, tasarı yapardı. Onun için o kadar resmi kaldı.

- Siz bu farklı çalışmaları nasıl değerlendiriyorsunuz?

- Çıkan ürün önemli. Nasıl ulaştığınız önemli değil. Eren Hanım'ın bütün tasarısı kafasında ve hazır çıkıyor. Eren Hanım galiba daha kolay resim yapıyordu.

- İkisini birlikte düşünüp, varmak istedikleri bir nokta, ulaşmayı tasarlayıp da ulaşamadıkları bir alan olmuş mudur? Şunu da yapsak, şu da olsaydı diye...

- Her ikisi de "oh, biz çok güzel şeyler yarattık" demediler.

- Deselerdi, sanatın bittiği yere ulaşırlardı sanırım...

- Eren Hanım'la Bedri Bey, ölümlerine değin, hep "Nasıl yapacağım onu, daha çok yapacak şey var" demişlerdi. Sürekli daha yenisini yapmak için çalışmışlardır. Çekişiyorlar, tartışıyorlardı. Yaptıklarından memnun olmayıp sürekli arayış içindeydiler.

- Birbirlerinin çalışmalarına hiç katkıda bulunmuşlar mıdır. Bir yapıt üzerinde az da olsa çalışma gibi...

- Hiçbir zaman, asla. Hatta Bedri Bey öldükten sonra bazı resimleri tahriş oldu, lekelendi. Kırmızı fon beyazladı. Ona şunu bir onarsana dedik. Eren Hanım "asla" dedi. Birbirlerini sürekli eleştirirlerdi sağlıklarında. Ancak bu durumda asla bir müdahale olmamıştır.

- Öncelerde yaptıklarına yıllar sonra nasıl bakıyorlardı. Bir karşılaştırmadan yansıyan duyguları nasıldı?

- Çok güzel bir soru. Kadıköy'de kaymakamlık binasının açılışında Mehmet Özer Bey, Anadolu'dan müzelerden eski Bedri Rahmi ve Eren Hanım'ın resimlerini topladı, bir sergi açtı. Bedri Bey ölmüştü. Eren Hanım, bu sergiyi gezerken müthiş heyecanlandı, baktı, baktı ağladı ve durdu "Biz varız" dedi. "Yaptık yapacağımızı, o kadar da kötü değil" dedi. Eski çalışmalarda o günlerde dilediklerini ortaya koyduklarını belirtti.

- İstanbul'da birçok binanın ön cephesinde Bedri Rahmi'nin eserleri var. Bir kısmı, kimsenin ayrımına varmadan bozulmaya terkedilmiş. Kimlerini bulunduğu yerden söküp başka yere taşıma olanağı da yok. Keşke alınabilse de bir araya getirebilseler diye düşünüyorum. İstanbul'a her gidişinde bu görünüm beni olumsuz yönde etkiliyor. Büyük binaların arasında yitip gidenler de oldu. Sizler ne düşünüyorsunuz bu konuda?

- Çok haklısınız. Brüksel fuarında ödül kazanan pano yok. Çok araştırmalar yaptık. Kıbrıs'ta askeri gazinolarda birçok bölümlerine rastlanıldı. Oraya nasıl ulaştı doğrusu bilemiyoruz. Büyük bir bölümü kayıp. Avrupa'da ressamların eserlerine sahip çıkılıyor. İstanbul'da Tatlıcılar'da bir pasaj vardır, orda Bedri Bey'in çok önemli bir mozaik işi vardır. Hatta o pano dışsatımda. Şimdi o bina yıkılacak. onlara kim sahip çıkacak? İsterdik ki bir kuruluş sahip çıksın.Biz aile olarak bir hak isteme durumunda değiliz. İnsan üzülüyor bu duruma. Avrupa ile fark burda ortaya çıkıyor.

- Sanatın soyaçekimle bir bağı olduğuna inanıyor musunuz?

- Bedri Bey inanmıyordu. Yetenek soyaçekimle ilgili değildir diyordu. Eskiden pilot diye bir kimse yoktu. Şimdi bir meslek var diyordu. Mehmet Bey, istese resim yapabilirdi."Resim yapsaydım annemden, babamdan daha iyi olmam gerekirdi" der. Ancak o babasının el attığı alanda "yazma"da bütün coşkusunu dile getiriyor. Renk anlayışı, istif kolaylığı orda yansıyor.

-Bu tür çalışmalar ne kadar geliştirilebilir. Bunun sınırı nereye kadar uzanır? Bu çalışmalar zaman içinde bir tekrara dönüşür mü?

- Tekrar olmaz. Şöyle ki Bedri Bey bı motif hazinesi bıraktı. Biz yılda ancak elli motif çoğaltabiliyoruz. Elimizde 1000 - 2000 motif var. Yazma yaptıhasak tabak motifi yapabiliriz. Ona daha el atmadık. Mozaik için de çok kaynak bıraktı.Belirttiğim gibi çeşme gibi akan bir kaynaktı. O yapmış, yazmış bırakmış. Okunmadık daha çok şeyi var. Bir bölümü eski yazıyla yazılmış. Adam tek kişi, 60 yıl muazzam bir birikim bıraktı. Biz 10 kişi yaptıklarını toparlamaya yetişemiyoruz.

- Bedri Rahmi'nin ateliyesinden yetişen bir kişi, ondan bir rüzgâr bir renk taşıyor. Bir sanatçı öğrencisine bu tadı nasıl aktarıyor. Bu, o öğrencide nasıl boyveriyor. Bedri Rahmi öğrencileriyle bunu nasıl başarmıştır?

- Bedri Bey, hocalığıyla çok övünürdü. Resimlerine, şiirlerine taş atılabileceğini, ancak hocalığına toz kondurulmayacağını belirtirdi. Şu andaTürk resminde tanınmış ressamların yüzde yetmişi Bedri Rahmi'nin atelyesinden mezundur. Onun hocalığında bir şey var ki bunlar ortaya çıktı.Bunların hepsi birer kişilik oluşturdu. Örneğin, Mukaddes Saran, Turan Erol, Orhan Peker, Nedim Günsür, Fikret Otyam, Hanefi Yeter, İbrahim Örs, Devrim Erbil, Burhan Uygur, Yusuf Kâtipoğlu, Hale Soytaş, Gül Derman... Hepsi de değişik resim yapıyorlar. Demek ki Bedri Bey mesajını onlara değişik

bir şekilde aktarabildi.

- Bedri Rahmi Batı'dan neler aldı? Kendisinde olanların üzerine Batı neler kattı?

- Çok merak ettik. Eşimle de bu konuya eğildik, altından çıkamadık. O kadar has kültürü yansıyor ki... Bedri Bey "orda bize, bakmayı, görmeyi öğrettiler" demiştir hep.

- Bu çalışmalarda sizin ve eşiniz Mehmet Eyuboğlu'nun emeğinin oranı nedir?

- Çok büyük sayıda tasarı kroki yapıldı. Mehmet, özen gösterdi; Bedri Bey'in ölümünden sonra onun bir iki öğrencisini atelyeye çağırdı. Bunlardan biri Trabzonlu Aydın Ayhan'dı. Geldiler, eserleri paspartu yaptılar, onları sınıflandırdılar. Bu iki yıl sürdü. Biz onları ayrı ayrı dolaplara koyduk. Bir sergi olursa ele alacağız. Çalışmalara oğlumuz Sabahattin Rahmi de katıldı. Tam gün çalışıyor. Bir kataloğa doğru gitmek istiyoruz. Piyasada sahteleri de yaygınlaşıyor.

- Bedri Rahmi'nin eserlerinden bir albüm düşünmediniz mi?

- Yavaş yavaş ona doğru gidiyoruz. Tasnif bitince, bir katalog, ardından yayınlara başlayacağız. Konu konu yayınlayacağız.

- Bütün Eserleri dizisi tamamlanmadı mı? Daha yayınlanacaklar var mı?

- Daha bitmedi, yayımlanacak mektuplar var elde. Yazarlara, ressamlara yazılan mektuplar...

- Son zamanlarda kimi ressamlara karşı çıkmak, onları karalamak, belki onların ölümüyle ardında kalanları karalamak amacıyla, onların adına bir ikinci elin resimlerini çoğalttığı ileri sürülüyor. Bu konuda yazılar da çıktı. Böyle bir durum olabilir mi?

- Piyasada sahte resim konusu ortaya çıktı. Hiç kimse bu konu üstüne gitmiyor. Zaman zaman bize de bu tür resimlerle geldiler. Eren Hanım adına da Bedri Bey adına da geldi. Resmin aslında resim, fırça uslubü var, malzeme durumu var. Resim alanında çevre tam bilgili değil. Bir ara Eren Hanım'dan bir resim geldi baktık tuvalsan malzemesi kullanılmış. Tablonun altında 1957 tarihi var. Oysa tuvalsan 1980'lerde Türkiye'ye gelmiş. Eren Hanım hiçbir zaman tertemiz bir tuval germemişti. Bunları acemice yapıyorlar. Doğal olarak galeri sorunları da var. Galerilerle çalışıldığında onlar yüzde otuz alıyorlar.

- Sanatçı yaşadığı zaman dilimi içinde neler üretmişse bir yere onların dökümünü yazmalı değil mi?

- Gerçekten arşiv tutmak çok önemli. Avrupa'da bu iyi gerçekleştirilmiş. Bunu ikinci bir kişinin yapması gerekiyor.

- Resim neden bu kadar çok para ediyor?

- Bu da güzel bir soru.Eskiden yatırım için resim pek alınmazdı. Devalüasyon gelince bu alanda yatırım yapmak gereği duyuldu.

- Efendim Trabzon'daki bu sergi kaç tablo kaç yazma ile gerçekleşti?

- Değeri 130 milyon tutannda 30 tablo ile değeri 250 milyon tutarında 250 parça "yazma" ile sergiyi açtık.

- Burdan başka bir yerden sergi için teklif gelse gitmeye hazır mısınız?

- Son zamanlarda, Anadolu'ya her yıl bir sergi götürebilsek çok olur diye düşünüyoruz. Ben emekli olduktan sonra bu daha da kolaylaştı. Aslında bu iş öyle kolay bir iş de değil. Oğlum da devreye girdi. Anadolu insanı bu çabayı seviyor, duygulanıyor.

- Efendim, Bedri Rahmi'nin gelini olarak o aileyi bu kadar iyi tanıyıp bizlere böylesine ilginç bilgiler aktarmanızdan dolayı bu söyleşi için size en içten teşekkürlerimi sunuyorum.

- Ben teşekkür ederim. Çok güzel şeyler sordunuz. Çok candan sordunuz.Bu güzel olay içinde, dilerim tamamlayıcı olur.●

Trabzon, 24 Şubat 1991

obkt salonu kurulurken

● Aydın ÜSTÜNTAŞ

Ordu Belediyesi Karadeniz Tiyatrosu'nun kuruluşundan on yıl sonra, 1974'de, zamanın Belediye Başkanı Veysel Akgün, beni tiyatronun genel sanat yönetmenliğine atadığında, OBKT bir kaç spot ile kırık dökük bir kaç panodan başka bir şeye sahip değildi. Kurumu, oyuncusu dahil yeniden oluşturmak durumundaydım. Her dönem en büyük güç kaynağım, eşim Gülçin Üstüntaş'la "ne yapabiliriz?" diye birbirimize sorduğumuzda, salonsuz tiyatronun öncelikle bir salona kavuşması gerektiğinde birleştik. Ancak, ekonomik bunalımda olan Ordu Belediyesi'nden bunu istemek de güçtü.

Öte yandan, tiyatroyu korumak, sürekliğiliğini sağlamak amacıyla Belediye Meclis Üyeliği'ni de kabul etmiştim. İşte şimdi bundan yararlanmak zamanıydı. Belediye Meclisi'ndeki mühendis, mimar ve teknisyan arkadaşlarla Belediye'nin gayrimenkûllerini inceledik öncelikle. Sonuçta, eskiden sinema iken, bozulup bilardo salonu yapılan bugünkü salonu uygun bulduk. Ancak, salon kiracısı ile on yıllık bir sözleşma vardı. Yapıyı tiyatro salonu yapmak koşuluyla sözleşmeyi bozdurduk, güç de olsa.

Salonsuz, oyuncusuz devraldığımız OBKT'ye yeni soluk kazandırma çabamızın ilk adımını atmıştık. Ama, tiyatro sezonuna kadar her şey hazır olmalıydı. Dostlarımızın da yardımıyla salonun yapımına başladık tez elden. Belediye, o günkü olanaklarıyla ancak bir usta verebilmişti; dolayısıyla kendimiz de çalışmak zorundaydık. Bir yandan ustaya yardım ediyor, öte yandan da kadro oluşturmaya çalışıyorduk. Sıra koltuklara geldiğinde, bunu izleyicilere yaptırmayı düşündük. Liste hazırladık ve tek tek olası ya da sürekli izleyicileri dolaştık; sonuç olumsuzdu. Sonunda bu işi de Belediye üstlendi ve hemen siparişi verdik. Bu arada yaptığım çağrı üzerine gelen oyuncu adaylarını eleyerek yeni oyunumuzun ilk provalarına başladık. Geceleri prova yapıyor, bir yandan da salonu boyuyor, dekorları hazırlıyorduk. Gerçekten çok keyifli ama onca da zorlu bir çalışmaydı. İnsanüstü bir çaba gösteriyor ama yorulmuyorduk.

Koltukların bize verilen sürede bitirilmeyişinden endişelenmeye başlamıştık. Bugün, yarın, zaman hızla akıyordu. Perdemizi açmaya bir kaç gün kaldığında, ben kendi adıma ilk kez umutsuzluğa kapılmıştım. Hep birlikte koşturup duruyor, her yere yetişmeye çalışıyorduk. Dekorumuzu hazırlayan Talip Sezer arkadaşımızın o günlerdeki gayretleri hala capcanlıdır anılarımda. Oyuncularımızın da çoğu ilk kez sahneye çıkacaktı, ama coşkuları öylesine büyüktü ki, bugün bile düşünürüm; neydi onları böylesine coşturan? Bu koşturma içinde, büyük bir heyecanı taşırken koltuklar başımızı ağrıtıyordu. Koltukçuya zamanında yetiştirmesi için neredeyse yalvaracak duruma gelmiştim ki, ağzından baklayı çıkarıverdi; birileri gelip gidip tehdit ediyorlarmış, zamanında tamamlamaması için. Ama, koltukçu bizim bu çabamıza ve heyecanımıza tanık olduktan sonra, ne pahasına olursa olsun, istediğimiz sayıdaki koltuğu zamanında yetiştireceğine söz verdi.

Gala gecesi gelip çattığında, salonda hala ustalar çalışıyordu. Bir yandan da oyuncular kuliste hazırlanıyor. Çiçekler geldi. Son koltuklar yerlerine takılıyor, son marleyler yapıştırılıyor...

Çatal Matal Oyunu, 1972. Aydın Üstüntaş, Gülçin Üstüntaş.

Eşim Gülçin'le büyük bir gerilim içindeydik, ustaların işlerini bir an önce bitirmelerini bekliyorduk. Ustalar, araç gereçlerini toplamaya başladıklarında, ilk izleyiciler de salonda yerlerini alıyorlardı. Biz de ustalara "güle güle" derken, izleyicilere "hoşgeldiniz" diyorduk. O dar zamanda kulise nasıl girdik, kostümlerimizi nasıl giyip makyajlarımızı nasıl yaptık, hala anımsayamıyorum.

O akşam, "Nafile Dünya" oyunundaki başarımız ve alkışlar, en önemlisi kaza-nılan o salon, yıllar boyu evimiz olacak olan o kutsal yer, bütün yorgunluğumuzu, gerilimimizi alıp götürmüştü.

Bu mutluluk yıldan yıla daha da genişleyerek OBKT adını tüm yurda yaydı. On yedi yıl da hep böyle geçti. Şimdi, "Yerine yenisi yapılmadan yıktırmayız" dediğimiz salonumuz yıkılmayı bekliyor. Ne diyebilirim... Derin bir soluk almak istiyorum, ama tıkanıyorum. OBKT'nin salonsuz bırakılmayacağını umut ediyorum, hepsi bu...●

hastam ölüyor doktor hanım

● Gülseren ENGİN

Arsin'de çalışmaya başlayalı henüz bir kaç gün olmuştu. Bir öğleden sonra telefon çaldı. Açtım, kaymakamdı.

- Doktor Hanım, kusura bakmayın ziyaretinize gelemedim. Bu akşam üstü eşimle birlikte geleceğiz. Eşimin bazı sorunları var. Muayene olmak istiyor. Hem ziyaret, hem ticaret! Zamanınız var mı acaba?

- Tabii buyrun, bekliyorum, dedim.

Çalışma saati bitmek üzereyken geldiler. Biraz sohbet ettik. O sırada diğer personel evlerine gittiler. Yusuf Efendi de ortalığı süpürüyordu. Az sonra da işini bitirip, pancurları kapatıp gidecekti. Ben,kaymakamla karısına kahve pişirmek üzere mutfağa geçtim. Tam fincanara kahve koyuyordum ki kapıda bir adam belirdi. Uzun boylu, zayıf bir adamdı. Takım elbise giymiş, kravat takmış, başına, madeni armalarla süslü bir şapka giymişti. Ceketinin arasından belindeki tabancası görünüyordu.

- Köye gideceğiz Doktor Hanım; hastam var, dedi.

- Peki, yalnız araba bulmanız gerek.Bizim cip arızalı.

- Araba kapıda.

Nereden aklıma geldiyse, çıkıp kapıya, baktım. Dışarıda bir kamyon duruyordu. Şoför mahallinde de iki adam oturuyordu. Ben de herhalde kucaklarında gidecektim. O sırada, adamın sarhoş olduğunu farkettim.Şimdi ne olacaktı? Bu sarhoş ve tabancalı adamla, yalnız başıma köye nasıl gidecektim? Neredeyse akşam olmak üzereydi. Ne yapmalı, nasıl bir çözüm bulmalıydım? O sırada gözüm pancurları kapatan Yusuf Efendi'ye ilişti.

- Yusuf Efendi, bir yere ayrılma; köye gideceğiz, dedim.

Bu yaşlı adamcağız beni koruyamazdı elbet; ama ne de olsa bir can yoldaşıydı. Sarhoş adama beklemesini söyleyip, kahveleri aldım; odama geçtim. Ancak korkudan yüzüm bembeyaz kesilmişti.. Kaymakam birşeyler olduğunu sezinledi.

- Ne oldu Doktor Hanım? Bir şey mi var?

- Hasta varmış, Köye gitmem gerekiyor. Beklesinler biraz.

Sakin olmaya çalışıyordum; ama elimin ayağımın titremesine engel olamıyordum. Zaman kazanmaya ve bu arada bir çözüm yolu bulmaya çalışıyordum.Kaymakamla karısı kahvelerini bitirmek üzereydiler ki kapı "pat" diye açıldı. Adam başında şapkası, belinde tabancası ve yoğun anason kokusuyla girdi içeri.

- Benim hastam ölüyor, siz burada kahve içiyorsunuz, dedi.

Tepem atmıştı.

- Kapıyı vurmadan nasıl girersiniz içeri? Kaymakam Beyin hanımını muayene edeceğim. İşim var şu anda. Üstelik ölümcül hastaya köyde hiç bir şey yapamam. Ne ilacım var ne de gerekli aygıtım. Madem durum acildi neden buraya getirmediniz hastanızı? Çıkın dışarı ve bekleyin, diye bağırdım.

Adam söylenerek çıktı dışarı. Kaymakamla karısı şaşırmışlardı. Kadını alelalecele muayene ettim, ilacını yazdım. Hemen kalktılar. Ben de elimdeki tek aygıt olan tansiyon ve dinleme aygıtını alıp onlarla birlikte çıktım. Kapıya geldiğimizde Kaymakam, kamyonu görünce şaşırdı.

- Bununla mı gideceksiniz? diye sordu.

Adam ayakta duramayacak denli sarhoştu. Sallanıyordu. Yanıtladı.

- Evet.

- Doktor Hanım, buraya kaymakamlığın cipi ile gelmiştim.. Sizi ben götüreyim. Bu kamyonla gidemezsiniz, dedi Kaymakam.

Nasıl sevindiğimi anlatamam.

- Yusuf Efendi, sen evine gidebilirsin, diye seslendim.

Kaymakamın cipine bindik ve hareket ettik. Kamyon önde, biz arkada bir süre ana yolda gittikten sonra kamyon dar bir köy yoluna saptı, sonra da dağa doğru tırmanmaya başladı. Ne ben ne de Kaymakamla karısı konuşacak gücü buluyorduk kendimizde. Hepimiz gergindik. Uzun süre kıvrıla kıvrıla tırmandıktan sonra yol bitti. Kamyon durdu. Görünürde ev filan yoktu. Sadece göz alabildiğine uzanan fındık bahçeleri... Neden durmuştuk? Ne oluyordu?

Kamyondaki adamlar inmişlerdi. Hepsi de içkili ve silahlıydılar. Başı şapkalı adam yaklaştı yanımıza.

- Bundan sonra yürüyerek gideceğiz, dedi.

Kaymakam ne yapacağını şaşırmıştı. Beni yalnız başıma bu adamlarla gönderemiyordu. Karısını da birlikte götürmek istemiyordu.Burada, dağ başında yalnız bırakmaya da çekiniyordu. Bir an düşündü; sonra torpito gözünden tabancasını alıp beline taktı - herhalde benim yanıma gelirken çıkarıp, oraya bırakmış olmalıydı, karısına:

- Sen bizi burada bekle, diyerek benimle geldi.

Adamlar önde, biz arkada bir süre fındık ağaçları arasında yürüdük. Öğleden sonra yağmur yağmış olmalıydı ki yer vıcıkvıcık çamurdu. Bileğimize kadar gömülmüş, güçlükle yürüyorduk; ama bunu düşünecek halde değildik. Akşam iyiden iyiye bastırmış, ortalık kararmıştı. Nereye gidiyorduk? Bu içkili ve silahlı adamların amacı neydi. Gerçekten hastaları mı vardı. Madem ölümcül hastaydı, o halde neden içkiliydiler.

Önümüzde giden adamlar kendi aralarında konuşup gülüşüyorlardı. Hiç de ölümcül hasta sahibine benzemiyorlardı. Başı şapkalı olan kentten gelmişe benziyordu. Diğer ikisinin giysilerinden köylü oldukları anlaşılıyordu. Kimdi bu

(Desen: Nuri CAN)

adamlar? Neydi gerçek amaçları?

Bir tepenin ardında iki katlı ahşap bir ev çıktı karşımıza. Bizi kapıda karşılayan kadınları görünce derin bir soluk aldık. Gerçekten hastaya getirilmiştik anlaşılan.

Üst kattaki odada,bir kadın yatıyordu. Orta yaşlıydı. Yüzü sararmış, dudakları kurumuştu.

- Nesi var? diye sordum.

- Eh onu sen bileceksin Doktor Hanım, dedi kadınlardan biri.

- Hastanın ne derdi olduğunu söylemezseniz bir şey bilemem, diyerek oturdum hastanın yatağının yanına ve muayene etmeğe başladım. O sırada Kaymakam diğer erkeklerle birlikte dışarı çıkmıştı. Yaşlıca bir kadın anlatmaya başladı.

- Körolasıca Halil, boyu devrilesice... Gül gibi kızımı bırakıp gitti Almanyalara. Gitti de ne oldu? Buldu bir Alman karısı, evleniverdi. Üç çocuğundan da mı utanmadı yıkılasıca. Kızımı yataklara düşürdü.

- Evli adam nasıl yeniden evlenir, diye sordum saf saf.

Cahilliğime şaşmıştı kadınlar. Yaşlı kadın anlatmayı sürdürdü.

- Aman Doktor Hanım, köylü yerde hükümet nikahı mı olur. İmam nikahı geçmezmiş oralarda. Biz de yeni öğrendik. Benim büyük oğlan da yıllardır Alamanya'da. Bu gelişinde getirdi kara haberi. Evladım duydu da inanamadı. Düştü bayıldı. Günlerdir ağlar. Yemeden içmeden kesildi. Bugün benim oğlan arkadaşları ile Arsin'e gitmişlerdi. İçmişler herhal. Seni alıp getirdiler.

Durum açıklığa kavuşmuştu. Kadının -acısından başka- birşeyi yoktu. Biraz düşmüştü tansiyonu o kadar. Bu durumda o da doğaldı.

- Kaç gündür yemek yemiyor? diye sordum.

- Valla üç gündür ağzına bir şey koymadı.

Hasta kadın bu süre içinde hiç konuşmamıştı. Usul usul ağlıyordu yalnızca. Yatıştırıcı bir ilaç yazdım. Yemek yerse düzeleceğini söyledim. Ne yazık ki bu kadına bir doktor olarak yardım etmem olanaksızdı.Kadınlarla vedalaşıp dışarı çıktım. Kaymakam bey adamlarla konuşuyordu. Bir de sigara yakmıştı. Başı metal armalarla süslü adam, Kaymakamla beni cipe kadar geçirdi. Zaten o olmasa yolu bulmamız olanaksızdı. Biraz ayılmışa benziyordu, tekrar tekrar teşekkür etti geldiğimiz için. Kaymakamın karısı cipin içinde büzülmüş bizi bekliyordu. Karanlık bastırınca adamakıllı korkmuştu anlaşılan.

Dönüşte hepimiz rahatlamıştık. Şen şakrak konuşup gülüşüyorduk. Fındık bahçeleri arasından kıvrılarak aşağı iniyordu yol. Uzaktan ay ışığında parıldayan Karadeniz görünüyordu.●

edebiyat yayıncılığında yeni bir ad:

damar yayınları

● İbrahim DİZMAN

Damar Yayıncılık, yeni kurulan ve Ankara'da etkinlik gösteren bir edebiyat yayın kuruluşu. Henüz beş kitabı edebiyat okuruna iletilen bu kuruluş, ilginç bir yayın dizisi de başlattı. "Manifesto yerine / Dünden Bugüne" üst başlığıyla yayımlanacak olan bu dizi, şiirler, denemeler, öyküler vd. biçiminde sürecek. Bu dizi için "Manifesto dizisi değişmeyen ya da az değişen koşulların ve düşünüş tarzının yansıtılmasıdır. Yeni yetişen kuşak doğru çizgide yürürken o çizgiyi geliştirmeli ve aşmalıdır... Manifesto dizisi hepimizi yeniden düşündürecek ve bizim 'asgari' görüşlerimizi size iletecektir." diyen yayınevi yöneticileri, yayınevlerinin ekonomik baskılara yenilmemek için giderek güncel kitaplara yöneldiği bir ortamda, tozlu dergi sayfalarından, eski kitaplardan seçtikleri ürünlerle bir yayıncılık cesareti örneği göstermişler. Gerekli bir davranış; kimi şeyleri anımsatmak, duyurmak için.

Bu dizinin ilk kitabı "Damarı Sürdüren Yazılar" başlığıyla yayımlanmış. Kitapta toplumcu - gerçekçi perspektifle kaleme alınmış yirmi yazı bulunuyor. Nazım Hikmet'in kendi şiirini değerlendirdiği yazı ile başlayan toplam, Afşar Timuçin'den Asım Bezirci'ye, Hasan Hüseyin'den Bedrettin Cömert'e, A.Kadir'den Sebahattin Ali'ye, Özgen Seçkin'den Metin Turan'a uzanan adlarla örülü.

Damar Yayınları iki de şiir kitabı sunmuş okuyucuya. Bunlardan biri, Mustafa Öztürk'ün Rusça'dan çevirdiği Puşkin'in "Çingeneler"i. Öztürk, önsözünde "Batılı Rus edebiyatı araştırmacılarının görüşünün aksine 'Çingeneler' manzum bir aşk öyküsünden ibaret değildir. İnsanın özgürlükçü ruhunun büyük bir güçle yansıtıldığı bu yapıt, Çarlığın baskılarına karşı tavrın, çoğu zaman önce çıktığı bir eleştiridir." der. Temiz ve duyarlı bir Türkçe ile gerçekleştirilen çevirinin Puşkin'i keşfetmek isteyenler için başvurulması gereken bir yapıt olduğunu vurgulamak gerek.

Diğer şiir kitabı, Haydar Ünal'ın "Sığmadım" başlıklı şiirler toplamı. Ünal genç bir ozan. 'Sığmadım' da bir ilk kitap. Haydar Ünal, imgenin gücüne inanan bir ozan: "Dalında kınalı bir kuş oldum / Büyüttüm gökyüzünü içimde / Kuraklığıma bulut / Gülüşüme çiğdem düşürdüm kırlarından / Aktın / Ak gülüşlerine tutuldum / Terleyen yalnızlık vardı dudaklarında / Gerçeğimdi / Öptüm"

Sosyal bilimler alanında da bir inceleme / araştırma kitabı yayımlamış Damar Yayıncılık. "Güney Anadolu ve GAP Gerçeği" adlı kitap Ahmet Özer'in imzasını taşıyor. Hacettepe Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan Ahmet Özer, bölgedeki inceleme ve gözlemlerinden yola çıkarak sözkonusu bölgeyi GAP projesi çerçevesinde incelemiş. Sağlam bir bakış açısı ve güçlü gözlemlerle temellendirilen çalışma, bilimsel verilerle beslenmiş.

Damar Yayınları'nın bir diğer kitabı ise 'anı' türünde. İsmail Gençtürk'ün Hasan Hüseyin'le ilgili anılarını topladığı kitap "Hasan Hüseyin Derler Adına" başlığını taşıyor. Yirmi yılı aşkın bir dostluğun ürünü olan kitap, Hasan Hüseyin'in salt sanatçı yanını değil, belki ondan da çok insan yanını aktarıyor okuyucuya. "İstiyorum ki ona ait ne varsa hepsini paylaşalım" diyen Gençtürk, konularına göre bölümler ve ara başlıklarla yazdığı anılarının sonuna, Hasan Hüseyin'den kendisine yazılmış mektupları da eklemiş. Özellikle Bu mektuplar kendi dilinden Hasan Hüseyin'in insan yanını, insanca güzelliğini bütün çıplaklığıyla gözler önüne seriyor, Gençtürk, çok fazla denenmeyen bu tür bir kitabı yayımlamakla onca yıllık dostluğun en güzel ürününü vermiş oluyor. Ozanın eşi Azime Korkmazgil de KIRKMERDİVEN dergisinin 11. sayısında kitapla ilgili yazdığı yazıda buna değinerek "dostluğun, vefanın, insan sıcaklığının simgesi." diyor.

Damar Yayıncılık, yayıncılığın giderek daha güçleştiği bir ortamda yürekli bir çıkışla kitap yayımlamaya başladı. Özellikle sürdüreceklerini belirttikleri 'Damarı Sürdüren..." dizisi, kuşkusuz bir boşluğu dolduracak yeni kuşaklar için.●

(Desen: Abidin DİNO)

ASYA MINEURE - KÜÇÜK ASYA
TRABZON BÖLÜMÜ

Ali Suad Bey'in Charles Texier'den çevirdiği bu özgün yapıtın özellikle Trabzon bölümü bizler için hayli ilgi çekici bir özellik taşıyordu.

Diledik ki bu yazı, çok kişinin elinde daha bir anlam kazansın...

Çeviriyi eski yazıdan yeni harflere aktarırken sadeleşme yoluna gitmedik, aslına uygun bir şekilde yazımına dokunmadan vermeye özen gösterdik. Çok gerekli gördüğümüz yerlerde, Fransızca aslından karşılaştırarak ayraç içinde açıklamalar yapmayı uygun gördük. Yabancı yer ve kişi adları metinde geçtiği gibi yazıldığı için aynen aktarılmış; ancak kimilerinin özgün yazılışları Fransızca aslından bakılarak yine ayraç içinde verilmiştir.

Daha öne gerek Fransızca metinden gerekse bu çeviriden alıntılar yapılarak Trabzon'la ilgili yazılarda kullanılmış ise de bu aşamada Trabzon bölümü ilk kez tam metin olarak Ali Suad Bey'in çevirisinden KIYI'da yayımlanmaktadır.

Çeviri, 1920'li yıllardaki yazı dilini göstermesi açısından da önem taşımakta, bir yerde dilimizdeki gelişmelerin boyutunu sunmaktadır.

Trabzon'un 19. yüzyıldaki görünümünden yeni yazıya aktardığımız bir kesiti, bu kente tutkun olanlara adıyorum.

Ömer KAYAOĞLU

asya mineure - küçük asya

● Charles Texier'den çeviren: Ali Suad
● Yeni Harflere Aktaran: Ömer KAYAOĞLU

Kitabın orijinalinin künyesi:

TEXIER, Charles, **Asie Mineure - Description géographique, historique et archéologiqua des provinces et des villes de la chersonnèse d'Asie**, Firmin Didot Frères, Fils et Cie, Éditeurs, Paris, M DCCC LXII (1862), 757 s. + 64 gravür + 5 harita

Kitabın orijinali tek ciltlir.
594 ile 598. sayfaları arası Trabzon'a aittir.(*) 3 başlık altında toplanmıştır:

A) CHAPITRE IX - Trébizonde - Trapezus

B) CHAPITRE X - Royaume de Trébizonde

C) CHAPITRE XI - Kızlar Monastın

Bu kitap 1923 ve 1924 yıllarında Ali Suad çevirisiyle Türkiye'de 3 cilt halinde yayımlanmıştır. İlk 2 ciltte "Türkiya Büyük Millet Meclisi Hükûmeti Maarif Vekâleti Neşriyatından" ibaresi vardır. Üçüncü ciltte "Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti Neşriyatından" demektedir. Henüz Cumhuriyet kurulmamışken, cephenin tozu üniformalardan atılamamışken böyle önemli yayın faaliyetlerine girişilmiş olması, yeni kurulacak Cumhuriyet'in temelinde kültür harcı karılmış olmak gerektiği bilincinin varlığını göstermesi açısından ilginçtir.

3 ciltlik çevirinin tam künyesi:

TEXIER, Charles, **Küçük Asya**, Mütercimi: Ali Suad, Telif ve Tercüme Hey'etince tedkik ve kabul edilmiştir.

1. Cilt: Türkiya Büyük Millet Meclisi Hükûmeti Maarif Vekâleti Neşriyatından, Aded: 2, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1339 (1923), 395 + 6 s. + 15 gravür

2. Cilt: Türkiya Büyük Millet Meclisi Hükûmeti Maarif Vekâleti Neşriyatından, Aded: 2, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1339 (1923), 487 + 7 s. + 15 gravür

3. Cilt: Türkiye Cumhuriyeti Maarif Vekâleti Neşriyatından, Adet: 2, İstanbul, Matbaa-i Amire, 1340 (1924), 289 + 33 s. + 34 gravür + 5 harita.●

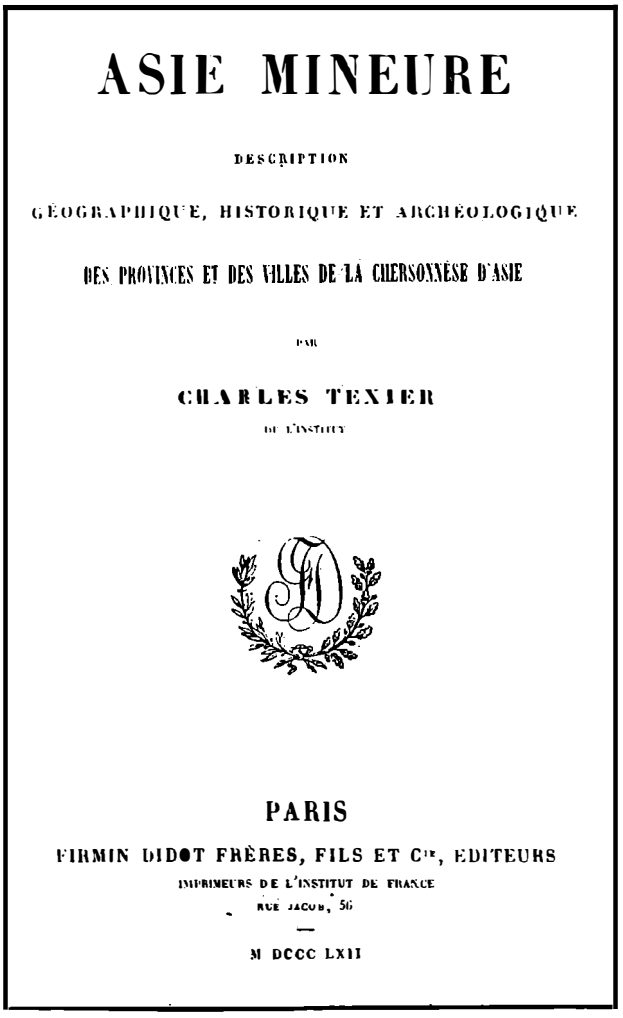

ASIE MINEURE

DESCRIPTION

GÉOGRAPHIQUE, HISTORIQUE ET ARCHÉOLOGIQUE

DES PROVINCES ET DES VILLES DE LA CHERSONNÈSE D'ASIE

PAR

CHARLES TEXIER

DE L'INSTITUT

PARIS

FIRMIN DIDOT FRÈRES, FILS ET Cie, EDITEURS

IMPRIMEURS DE L'INSTITUT DE FRANCE

RUE JACOB, 56

M DCCC LXII

Asie Mineure'ün iç kapağı

(*) *TRABZON bölümü, bu çevirinin 3. cildinde, 118 ile 124. sayfalar arasında yer almaktadır.*

TEXIER, Charles
(1802 - 1871)

Fransız, gezgin ve arkeolog. Hititler'in başkenti Hattuşa'yı (Boğazköy) bulmuştur.

Charles Felix - Marie Texier 29 Ağustos 1802'de Versail-les'da doğdu, 1 Temmuz 1871'de Paris'te öldü. 1823 - 1827 arasında Paris'te École des Beaux - Arts'da öğrenim gördü. 1827'de bayındırlık işleri müfettişliğine atandı. 1833'de Fransız hükümeti adına Anadolu ve İran'da araştırmalar yapmakla görevlendirildi. Bu gezisi sırasında Anadolu'da Boğazköy ve Yazılıkaya'yı saptadı. 1840'ta College de France'ta mimarlık dalında öğretim görevlisi olarak çalışma-ya başladı. 1843'te Anadolu ve İran'da ikinci kez geziye çıktı. Batı Anadolu'da Söke yakınlarındaki Menderes Magnesiası kentinde kazılar yaparak ortaya

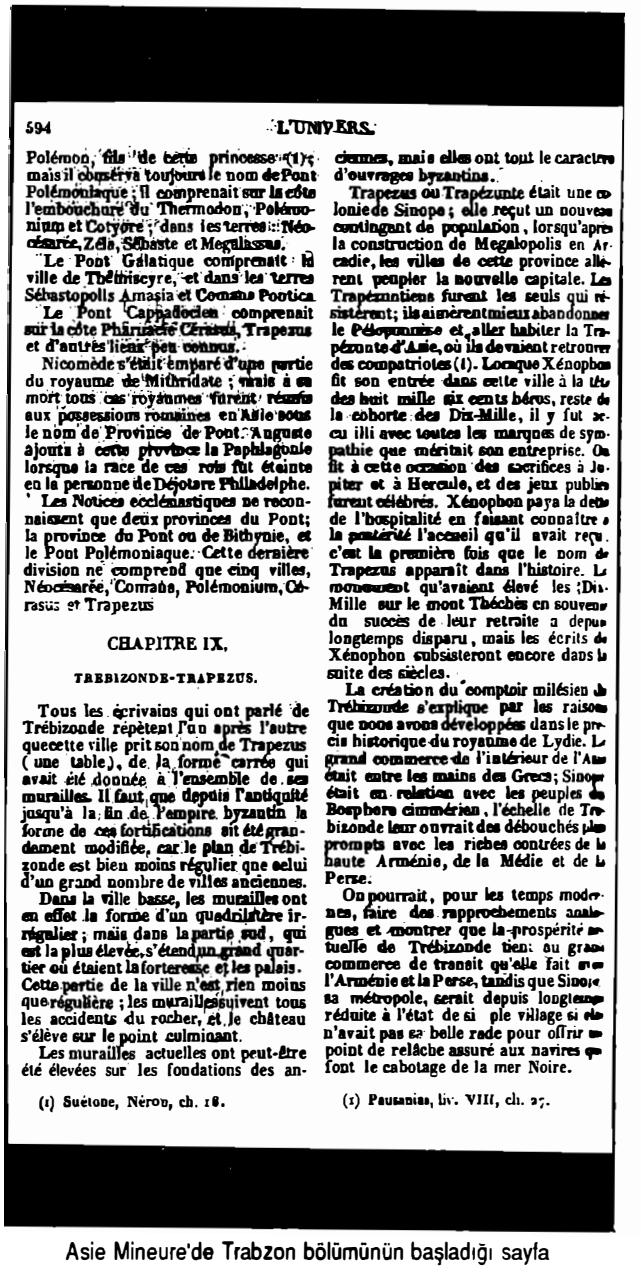

594 L'UNIVERS.

Polémon, fils de cette princesse (1); mais il conserva toujours le nom de Pont Polémoniaque ; il comprenait sur la côte l'embouchure du Thermodon, Polémonium et Cotyore ; dans les terres : Néocésarée, Zela, Sébaste et Megalassus.

Le Pont Galatique comprenait la ville de Themiscyre, et dans les terres Sébastopolis Amasia et Comana Pontica.

Le Pont Cappadocien comprenait sur la côte Pharnacie Cérasus, Trapezus et d'autres lieux peu connus.

Nicomède s'était emparé d'une partie du royaume de Mithridate ; mais à sa mort tous ces royaumes furent réunis aux possessions romaines en Asie sous le nom de Province de Pont. Auguste ajouta à cette province la Paphlagonie lorsque la race de ces rois fut éteinte en la personne de Déjotare Philadelphe.

Les Notices ecclésiastiques ne reconnaissent que deux provinces du Pont; la province du Pont ou de Bithynie, et le Pont Polémoniaque. Cette dernière division ne comprend que cinq villes, Néocésarée, Comana, Polémonium, Cérasus et Trapezus.

CHAPITRE IX.

TREBIZONDE-TRAPEZUS.

Tous les écrivains qui ont parlé de Trébizonde répètent l'un après l'autre que cette ville prit son nom de Trapezus (une table), de la forme carrée qui avait été donnée à l'ensemble de ses murailles. Il faut que depuis l'antiquité jusqu'à la fin de l'empire byzantin la forme de ces fortifications ait été grandement modifiée, car le plan de Trébizonde est bien moins régulier que celui d'un grand nombre de villes anciennes.

Dans la ville basse, les murailles ont en effet la forme d'un quadrilatère irrégulier ; mais dans la partie sud, qui est la plus élevée, s'étend un grand quartier où étaient la forteresse et les palais. Cette partie de la ville n'est rien moins que régulière ; les murailles suivent tous les accidents du rocher, et le château s'élève sur le point culminant.

Les murailles actuelles ont peut-être été élevées sur les fondations des anciennes, mais elles ont tout le caractère d'ouvrages byzantins.

Trapezus ou Trapézunte était une colonie de Sinope ; elle reçut un nouveau contingent de population, lorsqu'après la construction de Megalopolis en Arcadie, les villes de cette province allèrent peupler la nouvelle capitale. Les Trapezuntiens furent les seuls qui résistèrent; ils aimèrent mieux abandonner le Péloponnèse et, aller habiter la Trapézunte d'Asie, où ils devaient retrouver des compatriotes (1). Lorsque Xénophon fit son entrée dans cette ville à la tête des huit mille six cents héros, reste de la cohorte des Dix-Mille, il y fut accueilli avec toutes les marques de sympathie que méritait son entreprise. On fit à cette occasion des sacrifices à Jupiter et à Hercule, et des jeux publics furent célébrés. Xénophon paya la dette de l'hospitalité en faisant connaître à la postérité l'accueil qu'il avait reçu. C'est la première fois que le nom de Trapezus apparaît dans l'histoire. Le monument qu'avaient élevé les Dix-Mille sur le mont Théchès en souvenir du succès de leur retraite a depuis longtemps disparu, mais les écrits de Xénophon subsisteront encore dans la suite des siècles.

La création du comptoir milésien de Trébizonde s'explique par les raisons que nous avons développées dans le précis historique du royaume de Lydie. Le grand commerce de l'intérieur de l'Asie était entre les mains des Grecs; Sinope était en relation avec les peuples du Bosphore cimmérien, l'échelle de Trébizonde leur ouvrait des débouchés plus prompts avec les riches contrées de la haute Arménie, de la Médie et de la Perse.

On pourrait, pour les temps modernes, faire des rapprochements analogues et montrer que la prospérité actuelle de Trébizonde tient au grand commerce de transit qu'elle fait avec l'Arménie et la Perse, tandis que Sinope, sa métropole, serait depuis longtemps réduite à l'état de simple village si elle n'avait pas sa belle rade pour offrir un point de relâche assuré aux navires qui font le cabotage de la mer Noire.

(1) Suétone, Néron, ch. 18.

(1) Pausanias, liv. VIII, ch. 27.

Asie Mineure'de Trabzon bölümünün başladığı sayfa

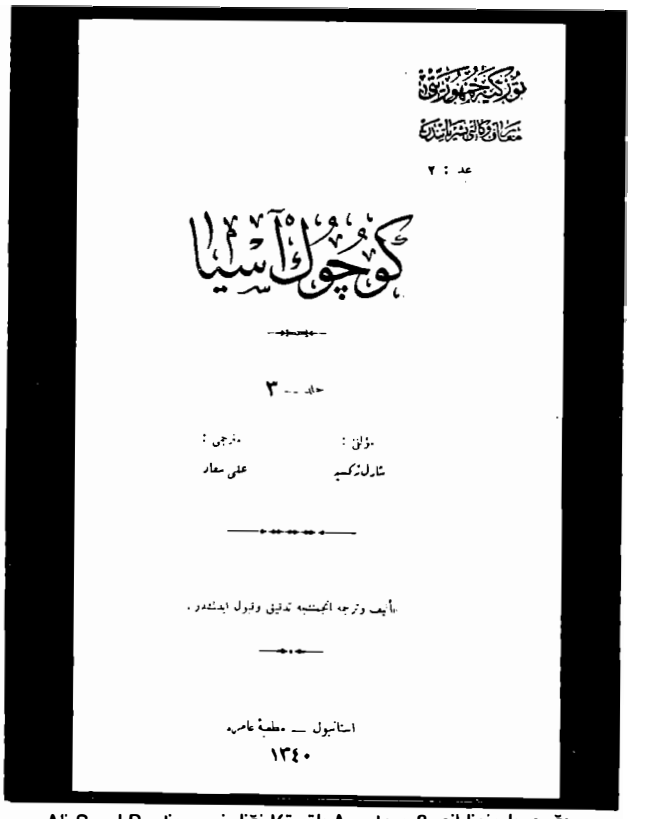

Ali Suad Bey'in çevirdiği Küçük Asya'nın 3. cildinin kapağı.

çıkardığı Artemis Tapınağı'na ait Amazonlar frizini ve Assos (Behramkale) kentindeki Neptün Tapınağı frizlerini Louvre Müzesi'ne gönderdi.

Texier, Anadolu'da İznik, Bursa, Kula, Pamukkale, Çorum yörelerinde sur, cami, medrese gibi çeşitli yapıların planlarını çıkarmış ve yapılardaki bezeme, kabartma gibi öğeleri ayrıntılarıyla resimlemiş, özellikle de Antik kentlerle ilgilenmiştir. Batı Anadolu'daki Aizanoi (çavdarhisar) kentinin planını, Eskişehir dolaylarındaki Midas'ın Mezarı ile çeşitli Frig kaya mezarlarının resimlerini yapmıştır. Boğazköy harabeleriyle karşılaştığında burasını Antik Tavium kenti sanmış, daha sonra Pteria kenti olabileceğini ileri sürmüş ve yayınında da bu adı kullanmıştır. Başta kent surundaki Aslanlı Kapı olmak üzere birçok yerin resimlerini yapmış ve kentin topografik bir planını çıkarmıştır. Boğazköy yakınındaki Yazılıkaya açık hava tapınağının Antik bir uygarlığa değil, çok daha eski kültürlere ait kutsal bir mekân olduğunu saptamıştır. Böylece adı ve dönemi anlaşılamamış olmakla birlikte Boğazköy ilk kez onun yayımlarında yer almıştır.●

● YAPITLAR (başlıca): *Description de l'Asie Mineure*, 3 cilt, 1839 - 1849, (Küçük Asya, 1923 - 1924); *Description de l'Arménie et la Perse, de la Mesapotamie*, 2 cilt, 1842 - 1845, ("Ermenistan, İran ve Mezopotamya'nın Tanıtımı"); *Edesse et ses monuments*, 1859, ("Urfa ve Anıtları"); *Asie Mineure*, 1862, ("Küçük Asya); *Byzantine Architecture* (R.P.Pullan ile), 1864, ("Bizans Mimarlığı"); *The principal Ruins of Asia Minor* (R.P Pullan ile), 1865, ("Küçük Asya'nın Önemli Harabeleri").

asie mineure - küçük asya
trabzon bölümü

dokuzuncu fasıl
trabzon - trapezus

Trabzon'dan bahs eden bütün müelliflerin tekrar ettikleri üzere, bu şehrin masa manasına gelen Trapezus ismini almasına sebep, sur duvarları hey'et-i mecmuasının dört köşeli bir şekilde olmasıdır. Fakat edvar-ı atikadan {eski devirlerden} ta Bizans İmparatorluğu'nun sonlarına kadar bu kale duvarları büyük mikyasta tadilâta uğramıştır, çünkü Trabzon şehrinin şimdiki şekli ile bir çok eski beldelerin eşkal-i muntazama ve müteşabihesi {benzerliği} arasında çok fark vardır.

Filhakika, şehrin münhat kısmı {aşağı kısmı} surları dört dılığlı {kenarlı} bir şekl-i muntazamdadır. Fakat en yüksek olan cenup kısmında ve sarayların bulunduğu tarafta büyük bir mahalle teşekkül etmiştir. Şehrin bu parçasındaki surlar kayaların iniş çıkışlarını takip eder ve şatosu en yüksek noktayı işgal eyler. Şimdiki surlar en eski temellerin üzerine yapılmış olmakla beraber umumen Bizans usulünü irae ederler {gösterirler}.

Trabzon yahut Trapezus vaktiyle Sinop'un bir müstemlekesi idi. Arkadya'da Megalopolis şehri bina edildikten sonra bu vilâyetin şehirleri sekenesi {sakinleri, oturanları} yeni payitahta {başkente} iskân edildiler. O sırada buraya yeni muhacirler geldi ve yalnız Trabzonlular yerlerinde sebat ederek Pelopones'i terk ile vatandaşlarını bulabilecekleri Asya "Trapezunt"unda sakin olmayı daha muvafık buldular. Ksenefon, "onbinler"in bakiyesi olan sekizbinaltıyüz kahramanın başında bu şehre girdiği vakit şanına lâyık bir kabule mazhar oldu. Bu münasebetle "Jüpiter" ve "Herkül" için kurbanlar kesilerek umumî ahali oyunları tertip edildi. Trapezus ismi ilk defa bu hadise ile tarihe geçmiştir.

Ric'atlerinin {geri dönüşlerinin} muvaffakiyet-i hatırası olmak üzere "Onbinler"in "Tekes" tepesinde vücuda getirdikleri abide çok zaman evvel mahvolmuşsa da Ksenefon'un yazıları asırların tevalisi içinde yine hâlâ mevcuttur {yüzyıllar geçmesine rağmen hâlâ vardır}. Lidya'daki "Milet"lilerin Trabzon'da müessesat-ı ticariye {ticarî işletmeler} açmalarının sebep ve hikmeti Asya-yı Vusta {Orta Asya} ticaret-i azimesinin {büyük ticaretinin} Rumlar elinde bulunduğunu gösterir; "Sinop" şehri de Karadeniz boğazındaki Simerliler(1) ile münasebet-i ticariyede bulunurdu. Trabzon şehri iskelesi şimalî {kuzey} Ermenistan, "Medi" ve İran mamurelerinin ticaretine medhal idi {adı geçen ülke şehirleriyle olan ticaretin kapısı gibi idi}.

Şimdi ise {1830'larda} Trabzon yine İran'ın transit ticaretine memerr {geçit yeri} olmuş ve Sinop ise ancak Karadeniz gemilerine güzel mersa {liman} kalarak ticaret noktasından ehemmiyetsiz bir yer menzilesine inmiştir.

İskender'in halefleri {ardılları} arasındaki kavgalar Trabzon'un ehemmiyet-i ticariyesine halel getirememişlerdir {kavgalar ticarî önemini kaybettirmemiştir}. İskender Pont devleti içine girememiş ve düşmanı kalbinden vurmak isteyerek İran İmparatorluğu'nu sukût ettirince şimaldeki {kuzeydeki} bütün vilâyetler kendiliklerinden düşmüşlerdir. Romalıların Asya'da teessüsleri hengâmında {yerleşmeleri çağında} "Pont" hükûmeti "Mitridat Öpatur"un mülk-ü muhteviyatından idi {toprakları içindeydi}; Trabzon bu büyük kavgada pek ehemmiyetsiz bir mevzi kaldığından Romalıların kin ve intikamını üzerine celbetmedi {çekmedi}; Romalılar buna "serbest şehir" ünvanını bıraktılar. Kayser ise hiçbir şey tesis etmeyerek yalnız "Farnas" devletini imha ile iktifa etmişti {yetinmişti}. Halbuki "Lükullüs" ile "Pompei" eski Yunan müstemlekelerini {sömürgelerini} kendi hürriyetlerine bırakmışlardı, buraları Romalılar için birer menzil-i iaşe yerleri idi {konaklama ve beslenme yerleri}. İmparator "Adriyen" Trabzon'un tesisatına {yapılanmasına} suret-i mahsusada {özellikle} ehemmiyet verirdi.Burada saraylar, kemerler, mabetler inşa ettirdi. Gemilerin yanaşmasını tehlikeli gördüğünden elyevm {şimdiki} karantinanın bulunduğu "Güzelsaray" kayalannın altında denize doğru uzanan taşlığın yanındaki sun'i limanı oydurdu, bu liman şimdi hep kum dolduğundan işe yaramaz haldedir.

Şehir kalabalık idi. İki katlı bir kale duvan ile müdafaa edilmişti. Bununla beraber "Valeriyen"in zaman-ı hükümetinde Trabzon şehri "Got"lar tarafından zapt edildi. Muhafız kuvveti onbin kişi ile takviye edildiği halde bunlar düşmanın yaklaştığını görünce titrediler. Gotlar sur hendeklerini çalılarla doldurarak duvarlara tırmandıkları sırada muhafızlar da arka kapıdan savuşuyorlardı. Şehir düşman tarafından yağma edilerek büyük miktardaki ganaim {ganimetler} gemilere nakledildi. Esir olarak götürülemeyen ahali katliam olundu. Baki kalanları gemilerle Karadeniz Boğazı'na nakledilerek köylerde esir sıfatı ile satıldılar.

Jüstinyen de Trabzon'da müdafaa ve menafi-i umumiye müesseseatı {kamu yararına kurumlar}

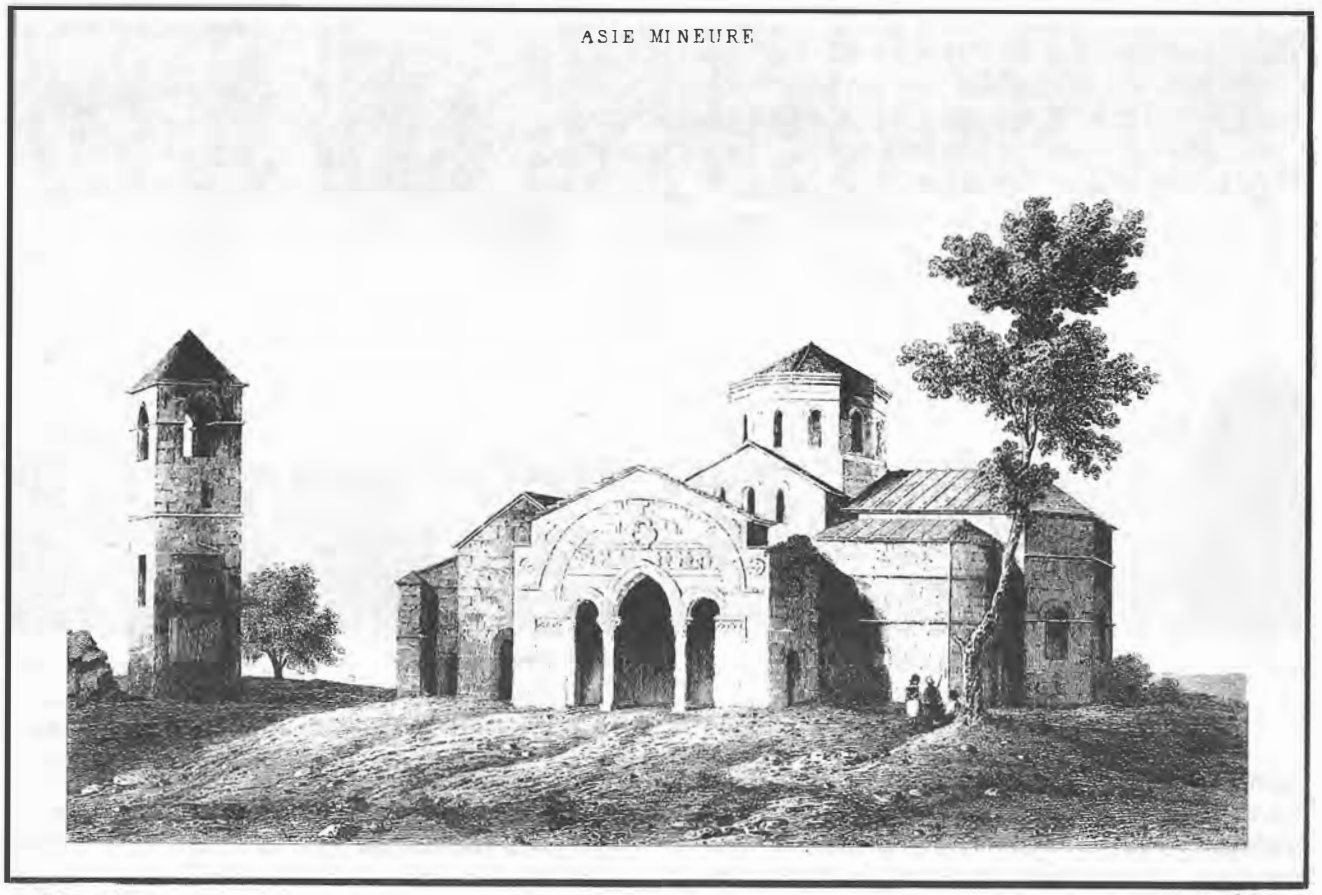

Eglise à Trébizonde

vücuda getirdi. Şehrin susuzluğunu gidermek için su kemerleri yaptırdı ve buna "Sen - Öjen" {Saint - Eugéne} ismini verdi.

Şatonun kapısındaki büyük bir kitabenin beyanına göre bu imparator başka bir takım müessesat daha yaptırmıştır. Bu kitabede Jüstinyen'in galebe ettiği {yenilgiye uğrattığı} bütün milletlerin isimleri zikrolunmuştur. Kons-tantin Porfirojenet {Constantin Porphyrogénète} devrinde Trabzon Halde {Chaldée} namı verilen yedinci dairenin merkez-i idaresi {başkenti} idi. Bu ünvan bilâhare "Neocezare" {Néocésarée} şehrine verilmek için Jüstinyen tarafından kaldırıldı ve alındı.

(1) Milattan yedi asır evvel Lidya'yı istila eden Pont Öksen ahali-i kadimesi {eski halkı}.

onuncu fasıl
trabzon krallığı

Gaddar Andronik'in oğlu ve torunu David ile Aleksis Komnen Trabzon devletinin müessisleridir {kurucularıdır}. İstanbul'dan savuşan bu hükümdarlar "Galati" ile "Pont"u zapt ettilerse de bu devrede ancak "Duka" ünvanını alabildiler. Boduvan {Baudoin} bunlarla akt-ı ittifak etti {anlaştı}. İmparatorluk lâkabını ancak 1204'te İznik prensleriyle beraber aldılar. "Büyük" ünvanını haiz Aleksis Komnen "Pont"u, "Kapadokya"yı Ereğli sahilleriyle beraber zapt etti.

Dufrens imparatorluk lâkabını ancak Jan Komnen'e veriyor ve bu hükümdarların sülâlesini şu suretle tasnif ediyor:

Aleksis Komnen - Duka
Jan Komnen - İmparator
İkinci Aleksis - Tarih-i tevellüdü {doğumu} 1282
Birinci Bazil - Birincinin oğlu
İkinci Bazil, zevcesi {karısı} İren Paleolokin, vefatı 1339

Üçüncü Aleksis ve Ödoksi {Eudoxie} Komnen birader ve hemşeri idiler {erkek ve kız kardeşlerdi}.

Kaloyan {Calojean} namı verilen ikinci Jan

Jan'ın üçüncü oğlu olan David Komnen tac-ı hükûmeti {hükûmdarlık tacını} gasp etti. Uzun Hasan'a muavenette bulundu {yardım etti}.

II. Sultan Mehmet {Fatih} Trabzon'u muhasara etti {kuşattı}. Bu muhasara bir aydan ziyade devam etmiştir. David gafil avlanarak evvelâ İstanbul'a ve oradan Edirne'ye gönderilip bütün ailesiyle beraber katledildi. 1204'te teessüs eden {kurulan} Trabzon İmparatorluğu 1462'de nihayet buldu.

Trabzon şimdi {1830'larda} müşir {mareşal} ünvanını taşıyan 3 tuğlu bir paşanın makarr-ı idaresidir {yönettiği yerdir}. Bu paşa şarkan {doğuda}

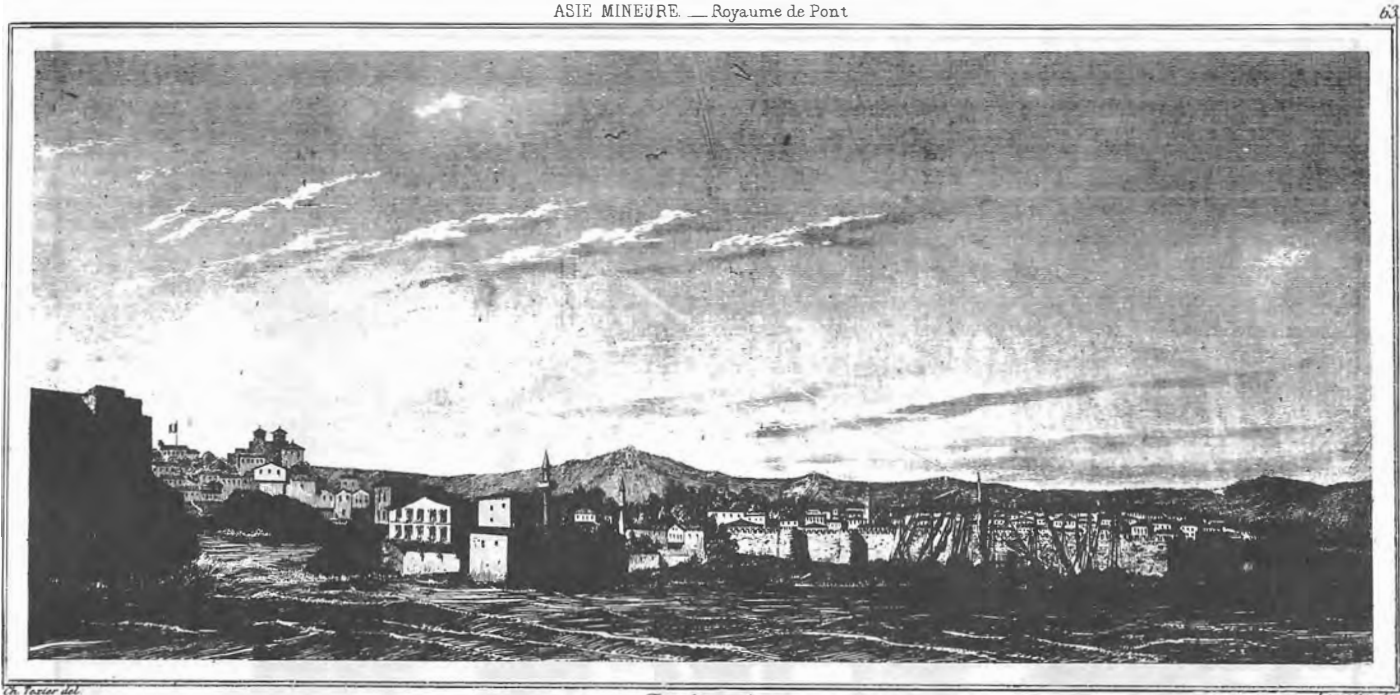

Ch. Texier del. Trébizonde Lemaître dir

Gümüşhane'ye ve garben {batıda} Giresun'a kadar hükmeder.Şehir tamamen denizin kenarındadır. Bu cihetinde {yönünde} ne sığlık ne de liman yoktur. Hemen daima su altında bulunan dar bir kum şeridi surların boyunca devam eder. Trabzon kayıkçıları gemilerini burada karaya çekerler. Şehrin şimal zaviyesinde {kuzey açısında} volkani kayalardan vücuda gelmiş bir burun vardır. Bu kayalarla sahil arasındaki girinti eski liman idi, burası şimdi kum dolmuştur. Bu burunun tepesinde 1836 sal-i miladisinde {miladî yılında} son zamana ait bir şatonun yanmış harabesi görülüyordu. Buna "Güzel Saray" ismini verirlerdi. Bunu inşa ettiren "Ahmedoğlu" ismindeki paşa gazaba duçar olarak {yönetimin öfkesine uğrayarak} gönderilen bir kapıcıbaşı vasıtasıyla başı kesilmiş ve binaya da ateş verilmiştir. Bu hadise 1740'ta I. Sultan Mahmud zamanında olmuştu. O zamandan beri hiç kimse bu uğursuz şatonun duvarları içinde mesken yapmadı. Kum dolmuş binanın "Kule" denilen yeri tersanedir. Bunun üst tarafında iki kubbeli küçük bina "David"in mezarıdır, solunda Fransız Konsoloshanesi vardır. Şehrin aşağı kısmı Türklerle meskûndur, Hıristiyanlar şimal-i şarkîdeki {kuzeydoğudaki} mahallede sakindirler. Şehrin etrafı bir saatte dolaşılır. Yukarı kısmı işgal eden kalenin hendeği vardır. Orta yerinde "Orta Hisar" ismi verilen dört kapılı istihkâmı biri hamam diğeri paşanın sarayı olmak üzere ikiye ayrılmıştır. "Aşağı Hisar" ismindeki kale kısmı da dört kapılıdır ve iç hisardan iki demir kapı ile tefrik edilmiştir {ayrılmıştır}. Bunun içi Türk ileri gelenlerinin yeridir. İki metre kalınlığındaki duvarlar cesim {çok büyük} taşlardan yapılmıştır; bu iki kaleyi derin hendekler ihata eder {çevirir}.

Civardaki vadide Gurgura ve İse dereleri akar. Bütün şehri kale namı verilen duvarlar ihata etmiştir.Dış mahallede Hıristiyanlar ve işçi ve esnaf takımı ikamet eder, burası Trabzon'un en lâtif kısmıdır zira çok bahçeleri vardır. Şehir sekiz bin hane kadar tahmin olunur. Bunların beşyüzü Ermeni, bin beşyüz kadarı Rum ve altı bini Türktür. Hıristiyanlar sekiz ve Türkler yirmi sekiz mahalle teşkil ederler. Yerlilerin rivayetine göre Sultan Ahmed devrinde Trabzon'da onsekiz bin hane var idi.

Ermenilerin dört, Rumların yedisinde ibadet edilen yirmi dört kiliseleri vardır. Kale Dışı mahallesinde altı cami mevcut olup bunlardan "İmaret Camii" I. Sultan Selim'in validesinin türbesinde inşa edilmiştir. İmaret müessesesine bir medrese ile bir de han ilâve etmişlerdir.

Şehrin ortasındaki "Orta Hisar Camii" Komnenler zamanından kalmış bir Bizans kilisesidir. Bu binanın şekl-i aslisinde {asıl biçiminde} hiçbir tadilât yapılmamıştır. Dışındaki direkli kemerleri dahil olduğu halde bu mabedin boyu otuz beş metredir. Şehirden üç kilometre mesafede ve denize hâkim bir tepe üzerinde "Ayasofya" Camii yükselir. Bu kilise iken Türkler tarafından camie tahvil olunmuştur. Garip ve ciddî bir üslûpta olan bu bina pek güzel muhafaza edilmiştir.Bunun tarz-ı tertibi de {düzenleniş biçimi} tıpkı Orta Hisar Camii gibi ise de bu, ondan daha küçüktür. Orta kubbesi granit taşından dört direk üzerine tutturulmuştur. Döşeme taşları Bizans taşçılık sanatının en güzel bir nümunesidir. Muhtelif renkte mermer levhalarla mozaik tarzında gayet muntazam madalyon sıraları gibi yapılmıştır. Son cemaat yerinin biraz ilerisindeki

dört köşe çan kulesinin içinde sıva üzerine yapılmış dinî mevzulara ait resimler pek iyi muhafaza edilmiştir.

Bu binanın hangi hükümdar tarafından yaptırıldığına dair hiçbir yazı yoktur. Fakat şehrin cenubundaki {güneyindeki} dağın içinde bulunan eski bir zaviye {burada manastır anlamında} ile mukayesesinden bu kilisenin Üçüncü Aleksis'in eseri olduğu tahakkuk eder. Kulenin resimleri onbeşinci kurun-u milâdinin {15. yüzyılın} ilk rub'una {ilk çeyreğine, 1400 - 1425 arası} aittirler.

onbirinci fasıl
kızlar manastırı

"Panaiyane Otokos" {Panaighia Théotocos} yani Mabut validesi {Tanrı'nın anası}nın zaviyesi {manastırı} Trabzon'dan takriben dört kilometre uzaktadır; "Boz Dağı" {Fransızca metinde: Bouz tepé} ismindeki dağın vadisinin içine bina edilmiştir. Dışarıdan bir kale gibi görünen bu binanın ilk avlusu, içine asıl mabedin oyulduğu bir kayanın seviyesindedir. Kayaya oyulmuş bir de açık kemerli dışarısı vardır. Soldaki duvarın üzerine İncil'e müteallik resimler yapılmıştır. Kemere kadar yükselip çıkan bu resim levhalarının altında ayakta ve hepsinin isimleri ve vasıfları yazılmış azâ suretleri vardır. {Fransızca metinde: portrait de saints}

Asıl kilisenin ön tarafındaki kemerli duvarın yüzü, ayakta duran altı insan tasvirini muhtevidir. Bunların üçü Hazreti Meryem ile Cenabı Mesih {Hazreti İsa} ve Sen Jan'ı {Saint Jean} gösterir. Diğer üçü de kitabeleriyle calibi dikkat olan üçüncü Aleksis Komnen ile zevcesi Teodora ve validesi İren'in resimleridir. Bunlar mum ve çerağ {çıra} isleriyle her ne kadar siyahlanmış iseler de iyi bakılırsa Trabzon hükümdarlarının parlak ve süslü elbiseleri görünür. Duvardaki kitabe bunların isim ve hüviyetini sarih surette {açık olarak} kaydeder: "Hazreti İsa'ya mutekit {inanan, itikad eden} bütün Anadolu'nun kral ve imparatoru büyük Komnen". Bunun sağındaki resmin üzerinde anası İren'in {burada bir kelime atlanmış. Fransızca metinde "mére de l'aigle" diyor. Kartalın anası olacak} isim ve evsafı ve solundaki imparatoriçenin de yine Teodora namı ve elkabı yazılıdır. Bu yazılardaki "bütün Anadolu'nun İmparatoru" yahut "İmparatoriçesi" gibi tabirler de memalikin {imparatorluğun} hudut ve vüs'atine {genişliğine} nazaran biraz şöhret-i mübalâğakârane {abartılı ün} heves-i mahsus ise de o vakitlerde sanatkârlığın bu şark impatorluğu hudud-u aksasında da {en uzak sınırında da} mergup olduğu {sevildiği} anlaşılır.●

Türkçe çevirinin sonundaki 5 haritadan biri.

depremler ve insanlar (1)

● Mehmet Cemil UĞURLU

Ben doğa
Yaratılmış bir gerçeğim
Hem varlık hem düşünceyim
Yayılırım sonsuzluğa
Zaman ruhumdur benim
Sürekliyim doğurganım
Değişkendir düzenim
Boşuna tekrarlamam
Ve sanatsız yapamam
Mutlak adilim
Yasalarım değişmez
Onlarla fethedilirim
Beni ancak insan anlar
Matematikseldir dilim.

Ben Dünya
Bir gezegenim
Beş milyar yıldan beri varım
Evrende bir zerre kadarım.

Ben toprak ana
Kaç milyar yıl ömür sürdüm
Tek kıtaydım
Altıya bölündüm.

Ben canlı
Doğarım
Büyürüm
Çoğalırım
Ölürüm.

Ben insanoğlu
Dört milyon yıldan beri
Yeryüzünde varım
Deprenir altımda yerkabuğu
Bildikçe kurtulurum
Bildikçe yaşarım
Alır yüzlercemi
Binlercemi
Yıkar köylerimi
Kentlerimi
Güneş Ay yıldızlar
Gördüler hepsini
Anımsadıkça yüreğim sızlar
Lizbon, Korint, Sicilya,
Messina, Agadir, Nanşan
Kansu, Yokohama, Silezya
Huaras, Maskat, Erzincan
Meksiko ve ötekileri
Dolanır Dünya'yı bir kuşak gibi.

Ben Anadolu
Küçük Asya'yım
Çok depremler gördüm
Hangisini sayayım
Malazgirt, Tercan
Bingöl, Ağrı, Van
Niksar, Erbaa, Gerede
Varto, Hınıs, Lice
Ladik, Gediz, Manyas
Bolu, Erzurum, Kars
Tümünü saymaya yüreğim dayanmaz.

Biz dört ilçeyiz Anadolu'da
Horasan, Narman, Pasinler,
Sarıkamış
Yaşarız kardeş kardeş
Bin dokuz yüz seksen üç yılında
Yazımız acıymış.

Ben Horasan'ın Gerek köyü(*)
Bir sonbahar sabahı
Yeni uyanmıştım
Toprak sessiz uzanıyordu
Bir güne hazırlanıyordu
Yüzlerce insanım öldü
Yıkıldı evlerimin tümü.

Ben Gerek'ten Muhlis Aslan(*)
Babam ve dört yavrum
Toprağa gömüldü
Dünya'ya doyamadan.

Ben Gerek'li Yosma Çiçek (*)
On çocuk anası
Her biri canımın bir bölümü
Beşini depremde yitirdim
Beş kez yaşadım ölümü.

Ben Muratbağı köyü (**)
Dokuz yüz insanım vardı
Yarısını deprem aldı
Taş üstünde taş kalmadı.

Ben Muratbağı'ndan Kezban Özer (**)
En derin acıyı depremde duydum
Beş yavrumu toprak aldı
En büyüğü on yaşındaydı

Ben Muratbağı'dan Mecit Aydemir (***)
Güneş yeni doğmuştu
Toprak soğuktu
Kara toprak bir deprendi
Yedi can aldı evimden
Beni öldürmedi
Yüreğim bir yanar bir üşür
Canlarım aynı yazgıyı bölüşür
Doğa çaresizliği bilmez
Bilgisizliği dinlemez.

Ben Koyunören'den Binali Avcı(***)
Depremde altı canım yitti
Yanar yüreğim
Suskundur yüzüm
Ben onların öksüzüyüm.

Ben Köprüköyü'nden Ender Sönmez(****)
Yaşım altı
"Yuvamı arıyorum
Dün buradaydı şimdi yok
Bulamıyorum"
Öksüzlüğü bilmezdim
Türkümü söyler
Çiçekleri severdim
"Uç böceğim uç"
Konduğun çiçekler solmasın.

Ben Koyunören'li Zernişan Ay'ım(*****)
On dokuz yaşındayım
Doğuma az günüm vardı
Depremde göçükte kaldım
Kocam kurtardı
ALLAH razı olsun ondan
Ve yardıma koşanlardan
Yavrumu çadırda doğurdum
Adını "Afet" koydum.

Ben Kızlarkale'den Mihriban Sırma(*****)
İki can taşıyordum
Biri ben öteki bebem
Bir sabah uyandırdı deprem
Kocam kurtardı beni
Ulusumuz uzattı ellerini
Kızım çadırda doğdu
"Kader" koyduk adını
Tanrım güzel yazsın yazgısını
Büyüsün Dünyalı kardeşleriyle
Sağlıkla özgürlükle sevgiyle.●

1- Bu şiir "Vedat Güler Şiir Ödülü"nde (1988) ikinciliğe değer bulunmuştur. (KIYI)
(*) Cumhuriyet gazetesi, 4 kasım 1983.
(**) Hürriyet gazetesi, 2 kasım 1983.
(***) Cumhuriyet gazetesi, 2 kasım 1983.
(****) Cumhuriyet gazetesi, 31 ekim 1983.
(*****) Hürriyet gazetesi, 15 kasım 1983.

köy enstitüleri gerçeği

● Mehmet AYDIN

Mustafa Kemal, daha savaşın içindeyken Haziran 1922'de Ankara'da açılan Maarif Şurası'nda, eğitimcilerden şunları istemiştir: "Türk milletinin yeteneğine, çevrenin koşullarına, uygarlığın gereklerine,ekonomik durumumuz ve dünya koşullarına uygun sizden bir öğretim porgramı istiyorum."

Kurtuluş'tan sonra bu yönergenin ışığında, Türk eğitim ve öğretimini yörüngesine oturtmak amacıyla, dünyaca ünlü birçok eğitimcinin de görüşlerine başvurulur. Milli Eğitim Bakanlığı'nın bünyesinde eğitimi düzenlemek ve öğretmen yetiştirme konusunda yeni bir model saptamak üzere değişik yarkurular oluşturulur.

Genç Cumhuriyet hükümeti, Osmanlı devletinden her alanda kötü bir kalıt devralmıştı. Köyler; bakımsızlık, vergiler ve savaşlar yüzünden birer gömütlüğe dönmüştü. Salgın hastalıklar, yolsuzluk, birbiri arkasına gelen kuraklık ve kıtlıklar köylüleri adeta canlarından bezdirmişti. Köy ve kent çelişkisi, köylü ve memur ilişkilerindeki olumsuzluklar, vurguncu ve sömürücü ağa baskıları köylerimizde dayanılmaz çizgilere ulaşmıştı.

O dönemdeki kırk bin köyden, 35.067'sinde okul yoktu. Öğrenim çağında bulunan 1.920.000 köylü çocuğundan, ancak 347.071'i okula devam edebiliyordu(1).

Genelde bir tarım ülkesi olan yurdumuzda, tarım yapma işi geleneksel yöntemlere bağlı kalındığı ve henüz makinalı tarıma geçilmediğinden; tarım kesimi doğaya egemen olamamakta, böylece üretim de çok düşük kalmaktaydı. Kısacası, ülkemizde ekonomik etkinlik araçları ve yöntemleri tümüyle ilkeldi.

İşte, Türkiye'de eğitim konuları ve programlarıyla uğraşan eğitimcileri ilgilendirmesi gereken önemli sorunlardan biri de, bu sorundu. Üstelik yürürlükte olan okul sistemi, üretici kesimin gereksinimlerine ters düşen, yalnızca aydın kesimin isteklerine uygun klasik bir yapıda örgütlenmişti.

Osmanlı'nın yüzyıllar boyu okumasız bıraktığı köylerimizde hızlı bir okuma seferberliğine gereksinim vardı. Köyü devinime geçirebilmek için de, onun kendi içindeki elemanlarıyla yola çıkmak gerekiyordu. Toplumun yapısı sağlamlaştırılmak, halk yönetimi gerçekleştirilmek isteniyorsa; köydeki üretimi çoğaltmak, eğitim ana hedef olmalıydı.

Ayrıca, nüfus yoğunluğu arttıkça; ortak gereksinimlerle işbölümü ve kültür düzeyi de artacaktı. Bunları karşılamak için ise ister istemez işe yönelik okullara yer vermek gündeme geliyordu. Bundan başka artık çağımızda iş, insanlığa yüce değerler kazandıran kutsal bir uğraşı düzeyine de yükselmişti.

Böylece, köyün salt bayındırlık alanındaki kalkındırılması yerine, köyün içten canlandırılması hedef alınmıştı. Bu da aklın ve bilimin kılavuzluğunda doğa yasalarına egemen olan yeni insan tipleri yaratmakla sağlanacaktı. Yeni tip insan ise gelenek ve göreneklere dayalı köhne bilgileri sürdüren yılgın insan değil, çağdaş eğitimden geçerek yeni yaşamın gereklerine göre donanmış, planlı ve bilinçli insan olacaktı. Salt okuma yazmaya dayalı bilgi okulları ile köyler asla canlandırılamazdı. Oralara sağlık, çağdaş teknik ve kültürle ekonomik bilgileri de birlikte götürmek gerekiyordu. Köy çocuklarının okuyacakları okullar, kentlerdeki okulların kopyası okullardan başka tipte kurumlar olmalıydı.

Bütün bu amaçlar gözönünde tutularak; Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel'in desteği ile İlköğretim Genel Müdürü İsmail Hakkı Tonguç'un olağanüstü çabalarıyla çıkartılan 3803 sayılı Köy Enstitüleri yasasına dayalı olarak 17 Nisan 1940'ta köy estitüleri kurulmuş oldu.

Köy enstitüleri, 1000 - 6000 dekarlık kırsal toprak parçaları üzerinde kurularak, çevreye örnek kuruluşlar olma yolunu tuttu. Ülkenin değişik yörelerinde ilk atılımda 14, bunlara 7 tane de sonradan eklenerek tam 21 köy enstitüsü kuruldu.

Öğrenciler, köylerden alınıp iş eğitimi ilkesine uygun olarak, gene köye göre eğitiliyorlardı. Enstitülerde, sosyal demokrasi ve sosyal adalet görüşlerine yönelik bir programla her alanda demokratik eğitim uygulanıyordu. Gerek enstitü içi, gerekse enstitüler arasında yardımlaşma ve işbirliği anlayışı egemendi. Bu kuruluşlarda öğretmenlerden başka köy sağlık memurları ve köy ebeleri de yetiştiriliyordu. Kız - erkek öğrenciler bilime, eleştiriye, dayanışma zihniyetine açık; bedence ve ruhça sağlam yeni tip insanlar biçiminde geleneğe hazırlanıyorlardı. İlerde halkımızı tüketim toplumundan, tam bir üretim toplumu durumuna geçireceklerdi.

Giderek tüm enstitüler, çevresinde yetiştirdiği ürünlerle kendine yeterli örnek kuruluşlara dönüşüyordu. Ulusal dayanışmanın ve kültürün sağlanmasında kısa sürede büyük adımlar atıldı. Enstitülerden mezun olup köylerde görev alanlar, köylüye rehberlik yaparak, köyün durgun çehresini değiştiriyorlardı. Ülkede okul sayısı birden arttı; okur yazar oranı da hızla yükseldi.

Ne yazık ki, köylü ve işçi çocuklarının gelişmelerini içlerine sindiremeyenler, türlü suçlamalarla köy enstitülerini, daha serpilme evresindeyken kapatmayı başardılar. Şimdi de kendimize özgü o gerçeğin yurdun her yerinde özlemi çekiliyor.●

(1) Neden Köy Enstitüleri (Şerif Tekben), Gençlik Yayınları, s.8

güneşin öpücükleri

● Nilgün AKÇAY

Merhaba anneciğim,

Sana merhaba demek, o kadar sıcak ve o kadar güzel bir duygu ki benim için, bunu sözlerle, yazılarla anlatmak çok zor. Tıpkı güneş doğarken yatağımdan kalktığımda, odama hafifçe sızan ılık bir güneş ışığı gibi. İşte seninle konuşmak da o kadar sıcak bir duygu.

Anımsar mısın anne, ilkokuldayken sabahları erken kalkardım. Okula gitmek için evden ayrılırken, her zaman seni iki yanağından öperdim. Eski evimizde o zaman dış kapıya inen, tam otuzaltı taş merdiven vardı. Otuzbeşinci basamağa geldiğimde, o an seni öpmediğimi anlar, büyük bir heyecanla tekrar yukarı çıkardım. Okula geç kalma pahasına da olsa, seni mutlaka öperdim. Öpmesem bir gün boyunca,büyük bir güvensizlik ve uğursuzluk duyacağımı sanırdım. Senin bana verdiğin en büyük şeylerden bir tanesi, güven duygusu olmuştur.

Bir gün de bugünkü gibi seni nasıl mutlu edeceğimi düşünüyordum. Birden aklıma, okuldan gelirken yolumun üzerindeki park geldi. Orada, o kadar güzel çiçekler vardı ki, tıpkı senin gibi. O zamanlar orada parkın bekçisi dururdu. Birden etrafı gözetledim, bekçinin olmadığını görünce, büyük bir heyecanla, iri ve beyaz bir papatya kopardım. Eve gelip sana verdiğimde sevincim büyüktü.

Bu gece hiç uyuyamadım.

Yarın senin günün. Bütün çocuklara güneşin sıcacık öpücüklerini dağıtan sizin gününüz: Anneler günü.

Tüm duygularımı bir araya getirip sana anlatamadım. O anki sevgimi sana bugünle veremediğim için, geçmişle beraber bu mektubu yazıyorum.

Nasıl seni geçmişten bugüne seviyorsam, bundan sonraki yaşamımda da seveceğim. Tıpkı eski evimizin taş merdivenlerinden her çıkışımda, bir kat daha artan sevgimle seveceğim.

Sana sevgimi sözlerimle, güven duygumla, sıcaklığımla vermek istedim. Sana ne armağan vereceğimi biliyorum anneciğim. Şu anda yine küçük bir çocuk heyecanıyla gidip, sana iri ve beyaz bir papatya satın almaya karar verdim. Belki aynı çiçeği bulamayabilirim; ama inan ki sana vermek istediğim sevgim ve her zamanki duygularım hiç azalmadı; hiç değişmedi, değişmeyecek de...

Sen bu mektubu okurken, ben de sana, geçmiş ve geleceğin sevgi yüklü, iri ve beyaz papatyasını getirmiş olurum, benim güzel anneciğim.●

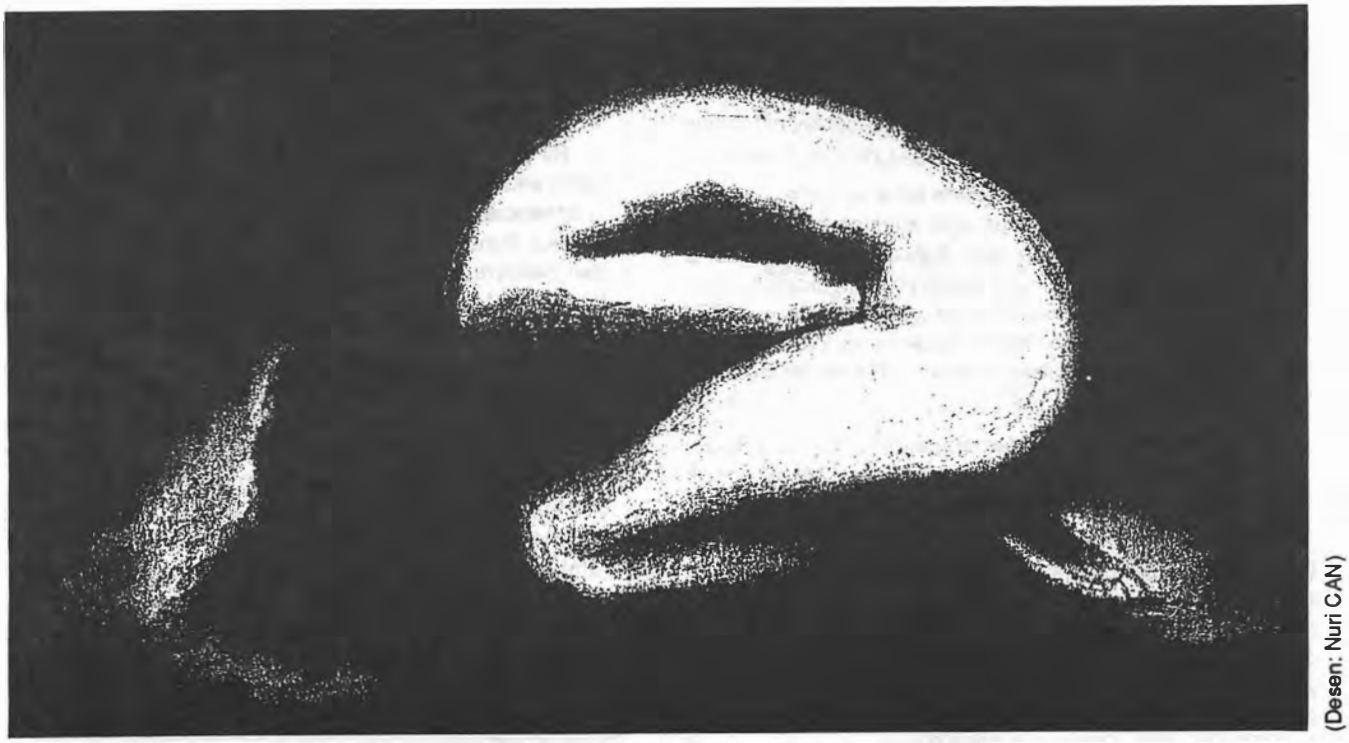

(Desen: Nuri CAN)

iletişim

● Yılmaz ÇONGAR

Meral sıçrayarak uyandı, fakat hemen davranıp kalkamadı, büyük bir gayretle başını yastıktan biraz kaldırabildi. Tek gözünü açtı, korkuyla başucundaki saate baktı. Dokuzbuçuktu.

- Tanrım! Yine geç kaldım, bugün fizikten sınav vardı, diye mırıldandı, ağlamaklı.

Birden beyninde bir ışık parladı. Bugün cumartesiydi. İyi düşündü, evet bugün cumartesiydi ve okul yoktu. Saati de o nedenle kurmamış olduğunu anımsadı. Gülümsedi, gerindi, başını yastıın altına soktu. Yatağa daha çok yapıştı. Tüm bedeni tatlı bir uyuşukluk içindeydi. Yatağın yumuşaklığı ve ılıklığı kendisini yeniden uykuya çekiyordu.

Meral, çok güzel bir kızdı. Kumral saçları, beyaz saydam teniyle bir uyum içindeydi; bal rengi gözleri, bu eşsiz kompozisyonu tamamlıyordu.

Gördüğü düşü anımsamaya çalıştı. Belleğinde hiçbir iz bulamadı. "Demek ki düş görmemişim" diye düşündü. Sanki gözlerini kapamış da on saniye sonra açmıştı. Gerçekte dokuz saat uyumuştu. Yeniden uyumayı denedi, başaramadı. Yastığı başından itti, gözlerini açtı. Bu kez perdenin aralığından süzülen ışın demeti, bakmasını engelliyordu. Şimdi yüzünün yarısı güneş gibi parlıyor, yarısıysa gölgeliydi. Fotoğraf yarışmalarında izlenen eserlerde olduğu gibi.

Halleri, vakitleri iyi sayılırdı. Evin üç odasından biri ona ayrılmıştı ve Meral bu nedenle çok mutluydu. Kitaplarını istediği gibi dağıtıyor, bazan günlerce toplamadığı oluyor, annesinden çok kırıcı sözler işitiyordu. Fakat annesine aldırmıyor ve inanıyordu ki; kitaplar da çiçekler gibi yerlerini beğenirler.

Her kitap, durduğu yerle birlikte bir anıyı gizler. Örneğin şu koltuğun üzerinde, sayfaları açık, atılmış gibi duran kitap, ona iki gün önce arkadaşlık eden Kafka'yı anımsatıyordu. O gece ikiye kadar insanlığın bu büyük yazarını okumuş, onun içine düşmüş olduğu umutsuzluk ve ruhsal yorgunluğu, kendinde duyumsamıştı. İşte şimdi de kendince kutsal olan bu kitabı büyüsü kaçmasın diye koltuktan kaldırmaya kıyamıyordu.

O, annesine göre her zaman çocuktu. Bundan da acı duyuyordu. Evde en büyük ereği, annesine **"artık çocuk olmadığını, ruhsal ve bedensel yönden erişkin bir kişi, bir genç kız olduğunu"** onaylatmaktı.

Yataktan bir türlü çıkmak istemiyordu. Mutfaktan çatal kaşık sesleri geliyor, annesiyle babası bir şeyler konuşuyorlardı. **"Duyabilir miyim acaba?"** diye kulak verdi, birşey anlayamadı.

- Meral, haydi kızım, kahvaltı hazır!

İşte, annesinin tiz sesi. Artık yatamazdı. Oysa o daha yatmak istiyordu. Canı istediği zaman yatabilmeli, istediği zaman kalkabilmeliydi. Özgürlük bu olmalıydı, en küçük detaylarda bile algılanmalıydı. Annesi geçen gün **"Kızım, okuldan çıkar çıkmaz eve gel!"** demişti. Zaten öyle yapıyordu. Ama örneğin kız arkadaşlarıyla bir kitapçıya uğrayamaz mıydı? Nerminlerin evinde ders çalışamaz mıydı? Demek ki annesi kendisine güvenmiyor; izin vermiyor, onu kısıtlıyordu. Kendisinin kontrol altında olduğunu duyumsamak, iç dünyasında öfkeler yaratıyordu. Güvensizlik uyandıracak ne yapmıştı? Bu soruları yanıtlayamıyor ve bunalıyordu. Annesi onu korumak isterken kendinden uzaklaştırıyordu; ancak o bunun ayrımında değildi.

- Peki anneceğim, geliyorum!

Yanıtı bir inleme gibi çıkmıştı. Şu anda yeni başlayan ve beş çalışma gününün ödülü olan dinlenme günü, kapkaranlık olmuştu. Keşke uykudan hiç uyanmasaydı. Göğsünün içinde kalp yerine taşıdığı küçük serçe kuşu ürkmüş, küsmüş, sinmişti yine. Artık kalkması zorunluydu. Yatağın içi de o denli ılık ve yumuşaktı ki...

Zaten annesiyle diyalogları çok sınırlıydı. **"Karnın acıktı mı?"** veya **"Dersini yaptın mı?"** Oysa bu sorulara hiç gerek yoktu, o kendini, görevlerini bilmez miydi?

İnce bedeni gözle görülecek bir ivedilikle gelişiyor; hafif şekillenmiş göğüslerine uyum sağlamak isteyen kalbindeki kuş,sevinç çığlıkları atıyordu. Annesi tüm bunları nasıl anlayamıyordu? Hayret!

Bir gün gelecek, annesi Meral'ı karşısına alacak, ona; kadın erkek ilişkilerini, cinsel ve ruhsal olarak; tüm açıklığıyla anlatacak, arkasından da **"Dikkatli ol haa!"** diye ekleyecekti. Bunu anlatmak için belki bir bahane, bir sözde neden bekliyordu: Kedinin doğurması veya bir aşk filmi... Böylece dekor tamamlanmış; sahne oynanmış, anne görevini yapmış olacaktı. Ama ne zaman? Belki komşulardaki paralı günlerden, konken partilerinden vakit kaldığı zaman. Annesi acaba geç kalmıyor muydu? Oysa Meral, arkadaşlarından, onların okula gizli gizli getirdiği kitaplardan her şeyi öğrenmişti. Yalnız bu bölük - pörçük öğrendiği bilgiler, düşüncelerini karmakarışık ediyor; ruhu sarsıntılar geçiriyor, kurtuluşu odasına kapanmakta buluyordu. Akşam olduğunda, salonda televizyon açılıyor; hiç izlenmeyen programlar, tüketiciliğe yönelik reklamlar, bir gürültü halini alıyordu. Tüm konuşulanlar, annesinin yapmış olduğu dedikodular oluyor ve Meral ders çalışmak bahanesiyle odasına sığınıyordu.

- Meral, haydi kızım çay soğuyor.

- Şimdi geliyorum! dedi yüksek sesle. Sonra kendi duyabileceği bir sesle **"Of... of... dinlenme günü bile rahatım yok."** diye sızlandı.

Annesiyle tüm çabalarına karşın, iletişim kuramamıştı. Bu belki ilerde olabilecekti. Fakat onun annesine olan gereksinimi en çok bu günlerdeydi. Okulda da arkadaşlar edinmeyi, onlarla içtenlikle konuşup dertleşmeyi becerememişti. Öğrenciler gruplaşmışlardı. O hangi gruba yanaşmayı denese, ya konuşulan konulara ilgi duymuyor veya elde olmayan kırgınlıklar nedeniyleuzaklaşıyordu. Artık suçu kendinde aramaya başlamıştı. Erkek öğrenciler çok gürültücüydüler. Onlar için hiçbir şeyin önemi yoktu. Hiçbir ayrım yapmaksızın her şeye gülüyorlardı. Ruhlarının derinliklerine inmek, Meral için olanak dışıydı. En çok kullandıkları sözcük **"farketmez"**di. Kız arkadaşlarına gelince; konularının çoğunu giyim ve moda kapsıyor; pop müziği ile sürdürüyorlardı konuşmalarını.

kahve

gündoğdu sanımer

değişse de yaşam
yaşıyormuş meğer
koca pencereleri caddeyi süzen
yaralı bir sokak köpeği yalnızlığında
kahve

nasıl da geçmişim önünden
bir kez olusun bakmadan
iki kanat kapısından içeri

oturdukça daha eski iskemle
kara yüzü hüzünle dalgalanan
mermer bir masaya iliştim

orda bulursun tortusunu tarihin
hem yoksul hem sade insanlardır
dört günlük sakalı yüzünde
fötr şapkası solmuş kırsal kentliler

yükselir tavana doğru
sigara dumanı kahveler
duvarda kendi kendini izler
unutulmuş siyah - beyaz bir televizyon

öğleyi geçmiş pazar
klâsik batı müziği yayını
ve derin bir muhabbete dalmış yaran

orada trabzon'da
taksim parkının karşısındaki bulvarda
kahve
karışıp gitmiş dalgınlığına zamanın

Okulda bir öğretmen vardı ki, ona çok ilgi duyuyordu: Edebiyat öğretmeni Faruk Bey. Her dersten beş on dakika ayırır; öğrencilerle söyleşiler yapar, önerilerde bulunurdu. Konuları; sevgi, özgürlük, demokrasi, bireyin toplumdaki görev ve hakları v.b.di. Her zaman toplum demokrasisinin önce aileden başladığını savunurdu. Sanki Meral'in ruhunu okuyordu. Böyle yetkin bir kişiyle yaşamı boyunca birlikte olabilirdi. İnanıyordu ki, kişiliğine saygı gösterecektir; onu anlayacaktır, kimbilir belki de onu sevecektir. Ne iyi olurdu böyle biriyle evlenebilseydi, herşeye birlikte karar verirler, biribirilerinin kalplerini hiç kırmazlardı. Ne denli yakışıklıydı da. Acaba evli miydi? Parmaklarına hiç dikkat etmemişti. Geçenlerde not defterini kürsüde unutmuştu. Nermin defteri kaptığı gibi öğretmenin arkasından koşmuştu. Soluk soluğa sınıfa döndüğünde, yüzü kızarmış, elini sol göğsüne bastırıyordu. Meral bir şeyler sezmiş, Nermin'i kıskanmıştı. Bu nedenle edebiyat derslerinde ön sıralarda oturmaya başlamıştı. Faruk öğretmenin güzel, duyarlı yüzü gözlerinin önüne gelmişken annesinin sert sesiyle bir kez daha irkildi.

- Haydi, kaç kez bağırdım, gelmezsen masayı toplayacağım!

- Şimdi geliyorum! diye seslendi.

Yatağından çıkmadan önce, son kez sağına döndü; öğretmenini düşünerek gözlerini kapadı, gülümsedi.

Sürünür gibi yataktan çıktı. Havlusunu aldı, lavaboya yöneldi. Yürürken **"Ben neden kimseyle iletişim kuramıyorum?"** diye düşünüyordu, umarsız. Musluğu tam açıyordu ki, durdu. Babası... Babasıyla anlaşabilirdi. Bunu hiç denememişti. Annesinden daha yakın olabilirdi ona. Çocukluğunda, babasının kendisini sevip okşadığını, kucağına aldığını hiç anımsamıyordu. Belki de babasının iş konusunda yüklenmiş olduğu sorumluluklar onu böyle, yüzü gülmez bir kişi yapmıştı. Belki babası annesinin etkisi altındaydı. Oysa Meral, artık babasına kocaman bir genç kız olduğunu kanıtlamalıydı. Babasının arkadaş olacak, ona kalbini açacaktı. Bu gerçekleştiğinde, onur duyacak, kişiliği daha sağlam temeller üzerine oturacaktı. Babasını çok seviyordu kuşkusuz. Babasıyla konuşabilmek, ona yakınlaşabilmek amacıyla ivedi hazırlandı. En sevdiği kırmızı bluzunu ve altına yeni kot eteğini giydi. Saçlarını şekillendirdi, küpelerini taktı. Tüm güzelliği üzerindeydi. Tam bir genç kız havasına bürünerek babasının yanına gitti. Sevecen bir deyişle:

- Babacağım, dün öğretmenimiz toplumda uygulanan demokrasiyle aile içi demokrasisinin ilgisini...

Babası öfkeyle yüzünü ona doğru çevirdi. Meral'in konuşması dudaklarında kaldı. Kaşlarını çatmış, sert sert bakıyordu.

- Sen neler saçmalıyorsun? Dersine çalış yeter! Seni dinleyemem, şimdi çok işim var! diye bağırdı. Meral, hızla döndü ve salondaki annesinin yanına gitti.

Meral donmuş kalmıştı. Beş on saniye sonra kendisini ancak toparlayabildi. Hiç yanıt verememişti. Arkasını döndü, odasına doğru yürürken **"Tanrım! Ben kimseyle iletişim kuramayacak mıyım?"** diye düşünüyordu. Biraz sonra odanın kapısı kapandı. İçerden zorla duyulabilen hıçkırık sesleri koridorun duvarlarında yitti, salondaki anne ve babasına ulaşamadı.●

bir tutam yalnızlık

● Gürhan UÇKAN

İçeri girer girmez çağrı dolu gözlerini gördüm. Pizza ve bira kokusu, loş ışıklar ve bir yalnızlar köşesinin ortasında, oturmuş bana bakıyordu, hayır, gözleriyle beni çağırıyordu. Önündeki örtüsüz, kapkara masada bir kupa bira duruyordu. Önce kasadaki Türk'e, birazdan götüreceğim pizzaları söyledim. Bir bira da ben aldım. Kadının oturduğu, ayaküstü bekleyenler köşesine doğru yürüdüm.

"Burada yer var," dedi, oturduğu altı kişilik masayı göstererek. Üstelik, yandaki masa da boştu. Uzun süredir beklediği biri gelmiş gibi toparlandı, ilgiyle bakmaya başladı.

Ufacıktı, çok yaşlıydı. Küçücük bir çantayı, duvarla kendisi arasına yerleştirmişti. Sanki yanındaki sandalye doluymuş gibi gözükmesin istiyordu. Mantosunu, oturduğu sandalyenin arkasına yerleştirmişti.

"Pazarları bu saatler boş oluyor burası," dedi. "Ben yakında oturuyorum. Arada bir gelirim. Bu çocuklar yabancı ama, iyi çocuklar."

"Evet," dedim, her iki tanımlamasına da katıldığımı belli ederek. Pizzaları evde bekliyorlardı. Otobüs, yarım saatte birdi tatil günleri akşam olunca. Kaçırıp, yürümek istemiyordum.

"Ben," dedi, "Bengt'i tanıyorum, Bengt Dennis'i. O da benim orda oturuyor."

"Öyle mi?" dedim ve adamı tanıdığımı belli ettiğimi sandım. Ama, yetmedi.

"Bengt Dennis," dedi, "Merkez Bankası şefi."

"Tanıyorum," dedim, "yani kim olduğunu biliyorum"

Birasından hızlı bir yudum aldı, devam etti:

"Fiyatlar daha da artacak dedi bana!" Sonra, öne doğru eğilerek, fısıldadı:

"Aramızda kalsın ama," dedi, "söylemem doğru değil aslında."

Gülümsedim. Kadın, gömleğinin dantelli kollarını çekiştirdi, sanırım düzeltti gözükmeyen birşeyleri. Sesi, hafif inişli çıkışlıydı. Biraz da dili dolaşıyordu. Boncuk boncuk gözlerini bana dikti, "Sen sır saklarsın, değil mi?" diye sordu.

"Evet, ama, için rahat etmeyecekse, anlatma." dedim.

"Yanlış anlama, küçük arkadaş," dedi.

Küçük arkadaş! Bu ülkede yaşlıların gençler için kullandığı sevgi içeren bir deyim. İçimden, yanlış anlamadım, küçük teyze, dedim.

"Yok canım, neden yanlış anlayayım?"

Kısa bir süre sessizce oturduk.Bira hoşuma gitmişti. Kalkıp bir tane daha aldım.

"Susamışsın," dedi.

"Hem öyle, hem de içerisinin sıcaklığı, pizza kokusu, bira isteğini arttırıyor," dedim.

"İyi ki burası var," diye konuyu sürdürdü. "Arada bir gelmek iyi oluyor. Beni tanır bu çocuklar, yabancılar ama, iyiler."

"Onlar da Türk", dedim, "ben de."

"Oooo!..", dedi, sustu. Bir pot kırmış gibi baktı. Sonra sol eliyle ağzını kapadı; "ben seni bize daha yakın sanmıştım. Ne bileyim, Macar, Polonyalı gibi."

"Öyle mi?" dedim, sustum. Alıştığım bir konuydu bu. Tatsız bir pazar gününün tatsız suaresindeydim. Fazla düşünecek, konuşacak ve tartışacak halim yoktu. Pizzalarımın olması an meselesiydi zaten.

"Bengt Dennis'i tanıdığımı söylemiş miydim?" dedi.

"Evet," dedim, "komşunmuş."

neye yarar sevgin

M. Güner Demiray

neye yarar sevgin
halkı saran geceyi yırtmıyorsa
yüreği bombalanmışsa bir çocuğun
almıyorsa av köpeğinin önünden
zavallı kuşu
neye yarar
kurşun yağmuruna tutulmuş
bir ceylansa filistin kanlar içinde
neye yarar gülüm
ister çiğdemlerin patladığı yerde başlasın
ister şafakta vursun kıyılarına
sen ki kuru bir ot gibisin
çorağında gel - gitlerin
neye yarar

"İyi öyleyse," dedi. İri kıyım garson delikanlıdan, bir bira daha istedi. Sonra yerinden kalktı, "Kara deveye bineceğim, çantama bakarsın, değil mi?" dedi. Tuvalete doğru gitti hızlı adımlarla.

Kara deveye mi? Bunca yıldır şu ülkede ilk kez duyuyordum tuvalete kara deve dendiğini. Çok güldüm. Neye güldüğümü anlamadan, kasadaki çocuk da güldü. Belli ki kadını benden iyi tanıyordu.

Birazdan geldi. "biranın da derdi bu," dedi yerine otururken. Kollarının dantelli uçlarını çekiştirdi. Birasından bir yudum aldı.

"Ben yabancılara karşı değilim," dedi, "benim torunum bir zamanlar böyle senin gibi biriyle çıkmıştı. Rodos'ta rastlamış. Nazik delikanlıydı."

Sustu ama içinden, "işte geçmiş gün..." dediğini duyar gibi oldum..

Böyle dış semtlerin pazarları açık restoranlarında genellikle bira içilir. "kuru kalan" halk, çaresizlik içinde bir avuç açık yeri doldurur. Burada çalışanlar, çok içip olay çıkaranları tanıdıkları için içeri almazlar, kapıdan çevirirler. Ay sonuna da yakın olduğu için oldukça sakindi içerisi. Yoksa birasını kapıp gelen biri, izin almadan yanımıza çökmüş olurdu.

"Sen nerede oturuyorsun?", diye sordu kadın.

Söyledim. O sırada kasadaki genç, "Ağbi pizzalar hazır, fırının altına alalım mı?" diye bağırdı. "Al", dedim, "sağolasın."

"Daha gitmiyorsun, değil mi?", diye kaygıyla sordukadın. "Eğer yanında fazla para yoksa, ben öderim bundan sonraki paranı".

Gerek olmadığını söyledim, teşekkür ettim. Biraz sıkılmaya başlamıştım durumdan. Yok hayır, yaşlı kadın sıkmıştı demek istemiyorum, yani ters bir durum vardı ortada. Hep yalnızlık, hep yalnızlık. İşte şu kadın: Yalnızlar ordusundan bir can.

"Belediyede çalışan birini tanıyorum," dedi kadın, sanki azalan ilgimi arttırmak ister gibi. "Ona şikayet ettim, bu hattın otobüslerini sıklaştıracaklar, gör bak!" dedi.

"İyi etmişsin," dedim, "insanlar geceleri biraz daha çok sokağa çıksalar iyi olacak."

"Ben çıkarım sık sık ama, fazla kimse olmaz sokaklarda. Seni de daha önce hiç görmedim."

"Karşılaşmamışız," dedim.

Sonra kendini anlattı bir süre. Yakındaki gölün karşısında, villa tipi bir evde oturuyormuş eskiden. Ev ailenin malıymış. Kızı çekip gidince, okul çağındaki torunuyla başbaşa kalmış. Kız gezip tozma çağına gelene dek yaşantısından mutluymuş kadın. Torunu birkaç kişiyle çıktıktan sonra, kendinden biraz büyük, ayrıldığı eşinden bir de çocuğu olan bir adamda karar kılmış.

"Hop diye bize taşındı adamla kızı," dedi, "kimse bana bir şey sorma gereğini duymadı."

Adamın çocuğuna onlar gezerken baktığı halde, kendi evinde fazla olmuş birden. Küçük bir mutfağı olan tek odalı bir kira evine taşınmış sonunda. Torunu da uğramaz olmuş...

Boncuk gözleri dolu doluydu. Gözünden süzülüp inen bir damlayı eliyle sildi, "Etrafta da amma çok sigara içiyorlar," dedi hiç inandırıcı olmayan bir sesle.

(Desen: Orhan İLYAS)

"Evin ne oldu peki?" diye sormadan edemedim.

"Onlar oturuyor işte, zaten torunumdan başka kimsem yok. Kızım bir Amerikalının peşine takılıp gittiğinden beri bir kart atmadı."

Saatime baktım. Düşündüğümden bir sonraki otobüse yetişebilmek için kalkmam gerekiyordu. Oturmam, en az iki bira ve evde bulacağım en az beş kat daha fazla asık surat demekti. Pardesümü giymeye başlayınca, kocaman kocaman açtı gözlerini, "Şimdiden mi gidiyorsun?" diye sordu yalvarırcasına.

"Evet, kusura bakma ama, pizzayı bekliyorlar" dedim.

"Oysa ben sana şimdi bir bira söyleyecektim..."

"Gerek yoktu zaten," dedim, "tanıştığımıza memnun oldum." diye ekledim. Elini uzattı, "Emilia", diye adını söyledi.

Kasada paramı ödeyip pizza kutusunu alırken çocuk, "Ağbi sana da Japonya'ya kaçan kızını mı anlattı?" diye sordu.

"Amerika'ya," dedim.

"Her pazar değişiyor," diye güldü.

Evet, ama, yalnızlığı hep aynı diye ekleyecektim, caydım. Kapıya yürürken, boncuk boncuk gözlerini sırtımda hissediyordum. Dayanamayıp dönüp baktım, hemen el salladı. Oturuyordu köşesinde öylece işte; küçücük bir insan, bir tutam yalnızlık.●

yazar şükrü bilgiç'le son yapıtı "erken göçen kuşlar" üzerine söyleşi

● Söyleşen: **Nadir GEZER**

- Sayın Şükrü Bilgiç, Yaşamaya Sevdalı'dan Bulutlar Sevilmez mi'ye, oradan da Erken Göçen Kuşlar adlı yapıtınıza doğru bir yazın yolcusu oldunuz. Sizinle son yapıtınız üzerine bir söyleşi yapmak istiyorum. Bir yıldır bir yabancı ülkenin başkentinde yaşıyorsunuz. Bir yazın eri olarak bir yazarın bir yabancı ülkede yaşaması nasıl bir duygu veriyor size?

- İlginize teşekkür ederek sorularınızı yanıtlamaya çalışayım. Evet beş yıldır Oslo'da yaşıyorum. Açık söylemek gerekirse duygular kimi zaman coşkulu, karmaşık ve umut dolu, kimi zaman da içinde kasırgalar barındıran sessizlik ve gerginlik biçiminde gelişip büyüyor. Gün güne uymuyor. Kimi küçük detaylar sizi çıldırtacak oranda üzüyor, kimisi de sizi aynı oranda mutlu kılıyor, umutlandırıyor, yaşama bağlıyor. Yazar da olsanız, yabancı olmanın duygusallığını azda olsa yaşıyorsunuz. Doğrusu, ya da yapmaya çalıştığım, gerçeği olduğu gibi kabullenmek, duygusal olunması gerektiği yerde duygusal, gerçekçi olması gerektiği yerde de gerçekçi olmaktır.Bu beş yıllık süre dünya görüşümün törpilenmesine neden olduğu gibi, bana yeni bir bakış açısı da kazandırdı. Sanırım bu da yapıtlarımda duygusallığın daha yoğun olmasına neden oldu.

- Kendi toplumunuzdan uzakta olmak yazma eyleminizi etkiliyor mu?

- Doğrusunu söylemek gerekirse ilk üç yılım, tembelliğime, tembellik katarak geçti. Çünkü şaşkındım! Neyi, kimi, nasıl, kimin için yazacağıma karar veremiyordum. Çelişki üretmeye başladım. Bu ilk bir kaç yıl arttı. Giderek azaldı sonunda. Şimdi yeni bir bakış açısı, yeni bir dünya görüşü söz konusu. Hesaplaşma yerini yorumlamaya bıraktı. Başka bir deyişle iki farklı dünyayı yorumlama biçimim, yazdıklarımı şekillendirecek sanırım.

- Kısaca kendinizi tanıtır mısınız okurlarınıza?

- Adıyaman (Kuyucak) doğumluyum. Türkiye'de oniki yıl değişik kentlerde felsefe öğretmenliği yapmaya çalıştım! Beş yıldır Oslo'da yaşıyorum ve Türk Çocuk ve Gençlik Merkezi yöneticisi olarak görev yapıyorum. Üç öykü kitabım var. Yazar olmaya çalışıyorum!

- Erken Göçen Kuşlar'ın öykülerinin büyük çoğunluğunu Oslo'da yazıldığı kanısını verdi bana. Bu konuda neler söylemek istersiniz?

- Öykülerimin hemen hemen yarısı burada yazıldı. Geri kalan yarısı üzerinde de çalışmalarım oldu.

- Yapıtınızın ilk öyküsü olan "OSLO DÜŞLERİ" beni çok düşündürdü. Sanki bir orkestranın derinlerinden gelen sesleri duyumsadın bu öyküde. Bakışlarınız Oslo'daki dünya insanı üzerinde olduğu halde, iç bakışlarınız hep kendi insanınız üzerinde. Bunun nedenini açıklar mısınız?

- Bu soru beni bir hayli terletti? Çünkü sorunun yanıtı bir roman değin kapsamlı. Bu soruyla duygularımın, düşüncelerimin, coşkumun önündeki set yıkılmış, akacağım geniş ve uzun bir vadi oluşmuş. Belki de gerçek anlamda içimi dökebileceğim soru. Evet, ben köy kökenliyim ve kürdüm. Kendi kendimle hesaplaşırken, kendi insanımla, şu anda arasında yaşadığın insanlar arasındaki farklılıkları gördüğümde kendi insanımı düşünmemem olası değil. Bir yanda insan usunun alamayacağı oranda sınırsız haklar söz konusu, öte yanda sınırlı haklar bile söz konusu değil. Bu ölçülemeyecek orandaki siyasal, politik, sosyal, ekonomik farlılıklar ister istemez seni kahrediyor, duygusallaştırıyor, isyan ettiriyor, seni, senin insanını düşünmeye zorluyor. Bundan şu sonuç çıkıyor. Anlayış olarak, felsefe olarak, hatta insan olarak evrenseli, tüm insanları düşündüğün halde, pratikte, bu korkunç çelişkinin neden olduğu duygusallıkla kendi insanına, kendi toplumuna öncelik tanıyorsun.

- Hemen hemen her öykünüzde bir çocuk sevgisinin ağırlık kazandığını görüyoruz. Sizi böylesine çocuk üzerine duyarlı kılan etken nedir?

- Sanırım çocuk konusunda duyarlı olmanın bir değil bir çok nedeni var. Her şeyden önce ben çocukluğumu yaşamadığım kanısındayım.Bu belki de benim çıkış noktam.

Bu çıkış noktası beni psikoloji eğitimine ve psikoloji öğretmenliğine götürdü. Şimdi de çocuklarla ve gençlerle çalışıyorum. Daha açık bir deyişle, ben çocuğu seviyorum, çocukla çocuk olmaktan zevk duyuyorum. Her şeyden önce çocuğu anlamak, çocukla olabilmek güzel bir olay. Bir de işin toplumsal yanı var. Sosyal olarak,ekonomik olarak, psikolojik olarak, eğitim olarak çocuklarımızın kaçta kaçı çocukluklarını yaşıyor, çocuk oluyor? Özellikle bizim toplumumuzda, çocuğa bakış açısı anne babaların bilgisizliğiyle ölçme düzeyini aşmış, bilinçli bir politik, siyasal devlet politikası durumuna gelmiş. Binlerce örnek vermek olası. Ancak ben bir örnekle yetineceğim. Daha önce teorik olarak okuduğum çağdaş eğitimle -Tüm kusurlarına karşın- burada pratikte karşılaştıktan sonra, eğitim adı altında çocuklarımıza işkence yaptığımız yargısına vardım.Geniş bir açıdan baktığımda şunu görüyorum. Çocuklarımıza, çocuklukları süresince işkence ediyoruz.Bu nedenle, bu korkunç olay karşısında da duyarlı olmamak elde değil. bence çocuk karşısında son derece duyarlı olmak insani bir görevdir. Şimdi yaptığımız tersine, çocuklarımızı iyiye, doğruya, güzele götürmek evrensel bir görevdir. Sonuç olarak şunu söyleyebilirim: Duyarlılığım, yalnızca duygusallığımdan gelmiyor. Olaya duygusal baktığım oranda da bilinçli olarak bakıyorum.

- "HEI" öykünüzün girişinde kırlangıç sürülerini imleyerek "Göç ettikleri için attıkları çığlıklar kulaklarımdan hiç bir zaman silinmez" derken göç olayının sizin üzerinizdeki derin etkisini imledi bana, bunu nasıl açıklarsınız?

- Nedenini pek bilmiyorum ama kendimi bildim bileli gurbet duygusu bende derin duygusal etkiler yaratmıştır. İlginçtir, kendi ülkemdeyken de hep gurbetteymişim duygusuna kapılırdım. şu dizeler beni hiç bir zaman yalnız bırakmadı - bırakmaz.

"Ben gurbette değilim,
Gurbet benim içimde."

Korkunç aşık olduğum iki dize! Sanırım bunun en büyük nedeni, sosyal, siyasal, politik nedenlerden dolayı - yapıma uygun olmayan yalnızlaşma olayı - gurbet, ayrılık, göç duygusunu belirgin duruma getiriyor. Sanırım yabancı bir ülkede yaşamak bu duygusallığa tuz biber ekiyor!

- Bir de doğup büyüdüğünüz, ilk yaşam algılarını aldığınız yerin özlemi büyüyor öykülerinizde. HEI'deki dördüncü paragraf, "YAKINDA BİR ÖZLEM UZAKLARDA BİR KENT" hep o içli özleminiz üzerine kurgulanmış. "Sıla"nın üzerindeki derin etkisini mi sürekli yaşıyorsunuz?

- Kısa bir şiirimin iki dizesi şöyle:

"Sözüm sıla üzerine,
Size gurbeti soran kim?"

Ben başta doğduğum köy olmak üzere hep daha önce yaşadığım yerleri, Malatya'yı, Adıyaman'ı, Doğanşehir'i, Bursa'yı, İstanbul'u, özledim, özlüyorum. Sanırım bu olayda kendi ülkemizi, kendi toprağımızı, kendi havamızı, kendi insanımızı gereğince yaşamamak var. Ben kendi payıma, orada yaşadığım sürede, fiziki olarak yaşamışım. Duygu olarak kendi ülkemden, kendi yurdumdan doyunca tad alamamışım. Bu bakış açısı bir özlem birikimine neden oluyor ve insanı duygusal kılıyor. Bu duygusallık belki de Oslo'da derinleşti.

- "SEVGİYİ ARIYORUM" adlı öykünüzde Oslo'yla Anadolu insanı arasında bir sıcak ilişki, bir sevgi ilişkisi kurmaya çalıştığınız kuygusunu verdi bana. Öykünüzü ta 1985'te yazmış olmanıza karşın bu konuda ne dersiniz?

- "Sevgiyi Arıyorum" öyküsü çok kısa ve yalın olmasına karşılık, bende onbeş - yirmi yıllık bir geçmişi var. Yazılmamış, bilinçle - bilinç altı arasında sürüp gelen hesaplaşmanın sonuçta ortaya çıkması olayı bu öykü. Bu birikim 1985 yılında öykü olma olanağı buldu. Burada sürekli beynimi kurcalayan olay evrensel sevgi. İnsan sevgisi, çocuk sevgisi, doğa sevgisi, kısacası sevgi. Bu temayı daha çok "Elen'e Mektuplar'da" işlemeye çalışıyorum. Sorun yalnızca Oslo, Anadolu değil, tüm evreni kapsayacak bir sevgi bağı.

- Öykülerinizde sevgi, umut ve başkaldırı üçgeniyle doğa sevgisi büyük bir ağırlık kazanmış. Sizi böylesi bir çerçeveye sürükleyen nedir?

- Doğa, fizik olarak vazgeçemeyeceğim bir gerçeklik. Bir çölü, başı dumanlı bir dağı, bir çayı, bir fırtınayı, bir bulutu, kısacası doğadaki - doğal afetler dışında! - en kçük olayı, en ince ayrıntıyı sevmemek, ondan tad almamak benim için olası değil. Gelelim sosyal gerçekliğe; sevgisiz, umutsuz, hele hele- yoğun baskı, haksızlık, eşitsizlik, nankörlük, kalleşlik, puştluk, fırsatçılık egemen olan bir düzende, bir sosyal yapıda - başkaldırısız yaşamak olası mı? Bizim toplumumuzda hiç değil. Toplumumuz, insanımız öylesine karmaşık ki, bu üç temel - sevgi, umut, başkaldırı - öylesine iç içe taşıyabiliyor, bir yığın olumsuz özellikle birlikte. Bizim insanımızda iyi de, kötü de birlikte aktif olarak vardır. Örneğin çok yoksul olacaksın ve her hafta toto aracılığıyla ve tanrının yardımıyla zengin olma umudunu taşıyacaksın. Bir lokma ekmeğin varsa konuğuna yedireceksin. Köpekleriniz kavga ediyor diye, gözünü kırpmadan komşunu öldüreceksin. Sonra bir resmi olay karşısında son derece korkacaksın. Şimdi bu özellikleri barındıran insanımız, toplumsal olarak, olumsuz özelliklerini giderek geliştirdi, bunun yanı sıra olumlu özelliklerini - Sevgi, umut, başkaldırı - tümüyle, devlet poli-

tikası aracılığıyla unuttu. İnsan için kötü olan değerlerin son yıllarda toplumsal karakter olması, doğrusu beni ürkütüyor ve üzüyor. Dolayısıyla bizim görevimiz sevgi, umut, başkaldırı gibi toplumların kan damarları olan olguları bırakmamamız, insanımıza yeniden kazandırmamız gerekir.

- "Eien'e mektuplar"da yoğun bir sevgi ve duygu örgüsü buluyoruz. Sizi böylesi yoğun bir duygu ve sevgi sarmalına sürükleyen etki nedir?

- Belki ütopik bir yaklaşım! İnsanların insan olarak yaşayabilmeleri için bir tek şansları var. İnsanı sevmek, insani duygulara sahip olmak. İnsanlar bu özelliklere sahip oldukları zaman, belki - Belki diyorum, çünkü yabani hayvanlar da bile son derece güçlü bir sevgi bağı vardır - yabani hayvanlardan ayrı bir konuma sahip olabilirler. Bir sırtlanın saldırganlığıyla, F 16 savaş uçaklarının saldırganlığı söz konusu olduğu zaman hangisi daha zalim, acımasız ve yabani? Dolayısıyla insanların sevgi ve duygu birliğini sağlamaya ütopyası dışında hiçbir şansları yok! Örneğin kuzey ülkelerindeki sosyal adalet kavramı ve uygulaması, yaşam düzeyinin yüksekliği, alışkanlıkların insan yararına hızla değişmesi ve benzeri gelişmeler, bu konuda cılız da olsa bana umut veriyor. Bu nedenle sevgisiz ve duygusuz insan düşünemiyorum.

- Yapıtınızın öykülerinden hiçbiri yapıtınızın adını almadığı halde, bu adı nasıl verdiniz?

- Erken Göçen Kuşlar'ın onbeş yıllık bir geçmişi var. Henüz yayınlanmamış uzun bir öykümde geçen bir tümceden esinlendim. Tümce şöyle: "Bu yıl kuşlar erken mi uçtu ne!"

- Bir dış ülkede "yaz günlerinin oldukça uzun, kış günlerinin de oldukça kısa" geçtiği bir ortamda yazma eyleminiz etkilenlyor mu?

- Aslında kişisel sorunlar olmazsa yazı da kışı da cennet olan bu ülkenin iklimi,doğası, sosyal yapısı yazma eylemini olumsuz yönde etkilemiyor. Bana kalırsa yazma yaşamdan ödün verilerek gerçekleşir. Ben de ancak yaşamdan ödün verdiğim oranda yazabiliyorum. Bir de yazarak geçinemediğiniz sürece yazmak bir hobi olmaktan öteye gidemiyor. Bu genel etkilerin dışında, Norveç tüm yönleriyle yazmayı olumlu etkileyecek özelliklere sahip. Doğal renklilikten, çeşitlilikten tutun, geniş sosyal yelpazeye dek her şey yazmaya çok uygun, yeter ki insan kişisel olarak yazma ortamını yaratabilsin.

- Oslo'daki Türk yazını konusuna da birkaç satırla dokunur musunuz?

- Genelde yazına ilgisi olan kesim içerisinde özel olarak Türk yazınına ilgi son derece az. Ancak çok az da olsa Yaşar Kemal, Aziz Nesin ve Nazım Hikmet biliniyor. Oslo'daki devlet kütüphanesi (Deichmanske Bibliotek) otuz iki dilde hizmet veriyor. Türkler arasında kitaba ilgi son derece az.

- "Erken Göçen Kuşlar" nasıl oluştu? Yapıtınızın serüvenini okurlarınıza iletir misiniz?

- Oslo'ya bir yığın notla gelmiştim. Bunların bir bölümü önemini yitirdi, bir bölümü öne çıktı. Bu notların küçük bir bölümüne Oslo'daki yaşamımı, gözlemlerimi, duygularımı ekleyerek "Erken Göçen Kuşlar"ı oluşturdum. Her bitiş bir başlangıç olduğu için yeniden yolun başına geldim. Yeni bir yol ve yeni bir yürüme biçimi gündemde benim için.

- Verdiğiniz yanıtlara teşekkürler Sayın Bilgiç

- Norveç ve Oslo çok güzel. Çok seviyorum. Ancak ülkemi de korkunç derecede özledim. Sizlere de sonsuz selam ve teşekkürler.●

kaos

ş. avni ölez

gün çalar kapınızı
uyanık evlerin yokuşu geceyle biterken

bir güvercin soluk alışlı buralarda
göklü yazlar çizerken eli papatyalar
dağ-taş ekin dumanı bir sevi kızılca kan
kanatlarında bir deniz uzar
uzar
uzar

kent kuleleri indikçe çiftlerden
zenginee bir tahta at
o saraylar
ölüm basamaklarında büyür
ve mut çalgılarını neron elleri tutarken
doğa yıkar tapınaklarınızı

gün çalar kapınızı
uyanık evlerin yokuşu geceyle biterken

gök yıkımı kuzeylerde özlenen yeşil
karınca uğraşı düş bahçenizde güller
kör ışıltıda bir kaos ocaklardan mayısa
kınatoprağı bir yağmur iner
iner
iner

köle zincirleri durdukça sessiz
uğrudölü bir tuzak
yarasalar
alageyik ormanında gizlenir
ve son gemi umut çizgisinde batarken
yiğitçe taşır sunaklarınızı

gün çalar kapınızı
uyanık evlerin yokuşu geceyle biterken

bugün

necmettin çakır

bugün güzel bir gün
uçuk mavilerin kıyısında gökyüzü çırılçıplak
ağaçlar saçlarını tarıyor sevginin aynasında
yatıyor deniz sereserpe etekleri ıslak
ve nazlı yar gibi uykusunda
bugün
güzel bir gün
dağlar dereler güneşe gömülmüş
çınlıyor türküler kuşların kanatlarında
bugün
bir yanım Bayburtlu Zihni'dir güler
çağıldar Urfalı Nazif bir yanımda

bize gönderilenler

● HASAN HÜSEYİN DERLER ADINA, İsmail Gençtürk, Damar Yayınları, Ankara, Ocak 1991, 111 s.
● DÜŞKUYUSU, Gültekin Emre, Şiirler, Elyazıları Yayıncılık, Ankara, Kasım 1990, 59 s.
● LITTRERA / Edebiyat Yazıları, Ortak Kitap: 1 Hazırlayan Cengiz Ertem, Karşı Yayınlar, Ankara, Aralık 1990, 178 s.
● YOKSULLUKTAN VARSILLIĞA - İSVEÇ - Hayati Tahsin Yılmaz, İnceleme - Araştırma, Görkem Yayınları, İstanbul, Nisan 1989, 224 s.
● BOŞLUKTA BİR SES, Avram Ventura, Şiirler, Ozan Yayınları, İzmir, 1991, 64 s.
● SANSÜRTTÜRME ŞAİR ABÜÜ, Akgün Akova, Şiirler, Cem Yayınları, İstanbul, 1991 108 s.
● GÜLER MİSİN KIZAR MISIN (En Güzel Trabzon Fıkraları) Mustafa Yazıcı, Trabzon, 1991, 21 s.
● DENGE/SİZLER ADINA, Hilmi Haşal, Şiirler,Ekim Öğrenci Pazarı Yayınları, Bursa, Ocak 1991, 61 s.
● KIR ÇİÇEKLERİ, Mehmet Şakir, Denemeler, Ozan Yayınları, İzmir, Aralık 1990, 85 s.
● ANJİYO, Yılmaz Çongar, Öyküler, Edebiyat Gazetesi Yayınları, İstanbul, Haziran 1990, 59 s.
● NEVRUZ ÇİÇEKLERİ, Ali Biçer, Şiirler, Mayıs Şiir Dizisi, Ankara, Kasım 1990, 140 s.
● TUTUNMAK, İslâm Çankaya, Şiirler, Kendi Yayını, Ankara, Eylül 1988, 112 s.
● SIĞMADIM, Haydar Ünal, Şiirler, Damar Yayınları, Ankara, Ocak 1991, 79 s.
● JAMES JOYCE (Türkçesi: Selçuk Yönel, Oyun, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, Kasım 1990, 159 s.
● POTHOS, Mehmet Yaşın, Şiirler, Cem Yayınları, İstanbul, 1990, 120 s.
● TÜRKÇE YARDIMCI DERS KİTABI ORTA I, Mehmet Yaşar Bilen, Eğitim Yayınları, Ankara, Temmuz 1990, 178 s.
● TÜRKÇE YARDIMCI DERS KİTABI ORTA II, Mehmet Yaşar Bilen, Eğitim Yayınları, Ankara, Temmuz 1990, 195 s.
● TÜRKÇE YARDIMCI DERS KİTABI ORTA III, Mehmet Yaşar Bilen, Eğitim Yayınları, Ankara, Temmuz 1990, 216 s.
● BÜTÜN ŞİİRLERİ, Salâh Birsel, Şiirler, Ada Yayınları, İstanbul, Eylül 1986, 160 s.
● SEYİRCİ SAHNEYE ÇIKIYOR, Salâh Birsel, Yazılar, Nisan Yayınları, İstanbul, Eylül 1989, 159 s.
● ŞİİRİN İLKELERİ, Salâh Birsel, Yazılar, Broy Yayınları, İstanbul, Eylül 1986, 110 s.
● KISACALAR, Güngör Gençay, Şiirler, Gerçek Sanat Yayınları, İstanbul, Aralık 1990, 77 s.
● ERKEN GÖÇEN KUŞLAR, Şükrü Bilgiç, Öyküler, Yaşantı Sanat Kitapları, İstanbul, Aralık 1990, 80 s.
● SEVGİLER YENİ TANIM İSTİYOR, Karahan Yılmaz, Şiirler, Betik Yayınları, Gaziantep, Şubat 1991, 64 s.
● MANİFESTO YERİNE DAMARI SÜRDÜREN YAZILAR (Dünden Bugüne), Derleme, Damar Yayınları, Ankara, Aralık 1990, 128 s.
● ÇİNGENELER, Puşkin (Rusça'dan çeviren: Mustafa Öztürk) Damar Yayınları, Ankara, Kasım 1990, 79 s.
● MENDERES'İN DEVELERİ - İ. Yılmaz, Anılar, Denemeler, Sunucu Yayınları, Nisan 1990, 165 s.
● SÖZ GÜVERCİNLERİ, İlhan Tülman, Şiirler, Ayrım Şiir, İzmir, Ekim 1989 63 s.
● AĞITSIZ ÇIĞLIK, Hasan Hüsnü Durgun, Şiirler, Anadolu Sanat Yayınları, İstanbul, Aralık 1990, 64 s.
● KADINA TÜRKÜLERİM, Osman Bayrak, Şiirler, Tan Yayınları, Priştine, 1989, 52 s.
● YORGUN KONAK, Gülseren Engin, Öyküler, Kendi Yayını, İstanbul, Eylül 1989, 145 s.
● TOPRAKLARDA TOPRAKCANA - Muammer Öner, Şiirler, Ozan Yayınları, İzmir, Ekim 1990, 64 s.
● SEVMEK MEVMEK, İhsan Üren, Şiirler, Ekim Öğrenci Pazarı Yayınları, Bursa, Mart 1990, 47 s.
● HARMAN YANGINI, İhsan Üren, Şiirler, Ekim Öğrenci Pazarı Yayınları, Bursa, Kasım 1990, 80 s.
● BİR SEVGİ ADAMI, Şevket Yücel, Öyküler, Yaba Yayınları, Ankara, Mayıs 1983, 97 s.
● BEYAZ SESLER, Şevket Yücel, Denemeler, Ayça Yayın Üretim Kooperatifi, Ankara, Haziran 1984, 98 s.
● UMUT BİR GÜL UZATIRKEN, Şevket Yücel, Şiirler, Kendi Yayını, Ankara, 1986, 56 s.
● PENCEREDEKİ ÇOCUK, Burhan Günel, Roman, Cem Çocuk Kitapları, İstanbul, 1991, 151 s.
● GÜNEYDOĞU ANADOLU VE GAP GERÇEĞİ, Ahmet Özer, İnceleme, Damar Yayınları, Ankara,
● ON YIL, Özgen Seçkin, Şiir, Damar Yayınları, Ankara, Şubat 1991, 111 s.
● ENVER GÖKÇE ZERİNE, "Eleştiri - Tanıtma - İnceleme" ve Söyleşiler, Damar Yayınları, Ankara, Şubat 1991, 175 s.
● KIZKOVALAYAN, Mucize Özünal, Öyküler, Karşı Yayınlar, Ankara, Mart 1991, 121 s.

Dergiler - Gazeteler

● KARŞI: P.K. 371 06423 - Kızılay / ANKARA
● YAZIT: P.K. 227 Yenişehir - ANKARA
● KUZEYSU: Kökten Kitabevi, Karadeniz Mah. Lise Cad. No.: 20, 55060 - SAMSUN
● ŞİİR OKULU: P.K. 90 34711 - Bakırköy / İSTANBUL
● ÖĞRETMEN DÜNYASI: Selânik Cad. SSK İşhanı A Blok Kat: 8, No.: 512 06420 - Yenişehir / ANKARA
● ABECE: P.K. 131 Yenişehir / ANKARA
● TÜRK DİLİ: P.K. 118 Kadıköy - İSTANBUL
● AYANE Kültür-Edebiyat: P.K.1074 06046-Ulus/ANK.
● BEŞPARMAK: Hacı Halil Paşa Halk Kütüphanesi Söke / AYDIN
● DAMLA: P.K. 209 22100 - EDİRNE
● KEMALİST ÜLKÜ: P.K. 332 Kızılay - ANKARA
● İN VİVO: Klodfarer Cad. İletişim Han,Kat: 3 Cağaloğlu 34400 - İSTANBUL
● KIRK MERDİVEN, P.K.: 705 - ANTALYA
● TAN: Gazete Yayın İş Örgütü 3800 Priştine / YUGOSLAVYA
● SESLER: NİPRO "Nova Makedonija" Mito Hadöivasilev - Jasmin bb. 91000 Üsküp - YUGOSLAVYA
● ÇEVREN: Basın Sarayı, XV Kat 3800 Priştine - YUGOSLAVYA
● BARTIN: Y. Çarşı Cad. Esentepe Pasajı 2-3 67400 - Bartın / ZONGULDAK
● ŞAFAK: Korai 20 - 69100 Komotini - GREECE
● İNSANCIL: Mollafenari Sokak, Nadir Han No.: 40 - 42 Kat: 5 Çağaloğlu - İSTANBUL
● AKDENİZ SANAT: P.K. 30 Muratpaşa - ANTALYA
● MAVİ DERİNLİK: Ortak Kitap; 260 Sokak 80, 3/7 Hatay - İZMİR
● BİZİM KUŞAK: P.K. 120 Ulus - ANKARA
● ANADOLU ekini: 2. İnkılap S. 27/2 06650 - Kızılay / ANKARA
● KUŞ, Tan'ın Aylık Çocuk Dergsii, Kuş Dergisi 38000 Priştine Basın Sarayı Kat: XV YUGOSLAVYA●

kumru

Oğuz İYEMOĞLU (Tansel)

Dostum Hilmi Barlas'a

Sevgiyi, barışı düşletir bize
Boynunda mavi ışıklı takısı
Ruh gözüyle okunabilen kitap:
Işığın süpürmesi karanlığı
Çiçeklenen yürek sevecenliği
Mavileşir özgürlük konuşunca
Özenerek yaratmış Ahura Mazda.

Nevruzda inmiş evrenimize
Ahu gözleri yitirmiş uykuyu
Kardelenler gücünde kişiliği
Geçilemez inceliği, duygulu anaca
Yalansız, açık seçik yaradılışı
Kuşku eritmese altın yüreğini
Adamış kendini gerçek sevgiye.

Kurur dostluğa oturmayan sevi
Çağlarda bulunmaz böyle can
Yıldız akışlı peri güzelliği
Güneşçe seviyi geçirmeli yaşama
Güvensizlik düğümünü çözebilse
Yaratıcı elleri, güzelden güzeli.

Duyarlı, ateş çiçeğindeki bezek
Bülbülün okuduğu gül kitabı
Büyüsü bitip tükenmez mavi.

Sabahların aklaşan ışığında
Doğruluk, kardeşlik utkulanır
Barış, sevgi en soylu yasa
Karanlığı, kötülüğü eze Aşa
Armita elele savaşımızda
Hava, su, ateş, toprak
Korusun Kumru'yu Tuşnamaita.

kültür-sanat olayları-haberler

● Derleyen: **M. Reşat SÜMERKAN**

SERGİ

● **Trabzon Devlet Güzel Sanatlar Galerisi**'nde 5 Nisan 1991'de açılan **Ömer Faruk Çebi**'nin yağlıboya Resim Sergisi 12 Nisan'da kapandı.

● Aynı Galeride 13 - 22 Nisan tarihleri arasında da **Kurtuluş İlkokulu**'nun Resim ve Pastel çalışmaları sergisi vardı.

● Aynı Galeride 23 Nisan günü İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün düzenlediği **"İlk ve Ortaokullar Arası Resim, Şiir ve Kompozisyon Yarışması"** sergisi açıldı.

● 22 - 26 Nisan 1991 tarihleri arasında, **Trabzon İş - Sanat Galerisi**'nde **Ömer Şen**'in **"Fotoğraflarla Trabzon 1890 - 1991"** sergisi izlendi.

TİYATRO

● **Trabzon Devlet Tiyatrosu**'nda Nisan ayı başında **"Bir Şehnaz Oyun"** yinelenirken, 10 - 20 Nisan günleri arasında **Ankara Devlet Tiyatrosu**, **Cahit Atay**'ın **"Kelebekler"** oyunuyla **Trabzon**'daydı. Nisan'ın son haftasında ise **"müfettiş"** oyunu yeniden sahnelenmeye başlandı.

Damar

Aylık Kültür ● Sanat ● Edebiyat Dergisi

Nisan 1991
İlk Sayısı Çıktı

"hayatın damarlarından akarak"

Tüm Kitapçılarda

Dağıtım

İSTANBUL : Arkadaş, Barış, Cemmay
ANKARA : Damar Ltd.
İZMİR : Kabile Dağıtım

YAZIŞMA : Necatibey Cad. 54 / 10 ANKARA
Tel.: 229 80 56 **Fax:** 229 80 56